

МОНГОЛ УЛСЫН
ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН САЙДЫН
ТУШААЛ

2025 оны 06 сарын 12 өдөр

Дугаар 424

Улаанбаатар хот

Хорт хавдраас сэргийлэх, хянах
хөтөлбөр батлах тухай

Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг, Эрүүл мэндийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.6 дахь заалт, Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар батлагдсан "Алсын хараа – 2050 Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хүрээнд 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа" – ны 9.1.11 дэх заалт, Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 2.3.1.3 дахь заалтыг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. Хорт хавдраас сэргийлэх, хянах хөтөлбөр (2025-2028) – ийг хавсралт ёсоор баталсугай.
2. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээг нэгдсэн удирдлага, мэргэжил арга зүйн удирдлагаар ханган ажиллахыг Эрүүл мэндийн яамны Эмнэлгийн тусламжийн бодлогын газар (Р.Гантуяа), Нийгмийн эрүүл мэндийн бодлогын газарт, хэрэгжилтийг улсын хэмжээнд зохион байгуулж ажиллахыг Хавдар судлалын үндэсний төв (М.Адилсайхан)-д тус тус үүрэг болгосугай.
3. Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг харьяалах нутаг дэвсгэрт зохион байгуулж ажиллахыг аймаг, нийслэлийн Эрүүл мэндийн газар, өмчийн хэлбэр харгалзахгүй бүх шатлалын эрүүл мэндийн байгууллагын дарга, захирал нарт, гүйцэтгэлд хяналт тавьж ажиллахыг аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нарт даалгасугай.
4. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг жил бүрийн 12 дугаар сарын 01-ний дотор Хавдар судлалын үндэсний төв (М.Адилсайхан)-д ирүүлэхийг аймаг, нийслэлийн Эрүүл мэндийн газар, өмчийн хэлбэр харгалзахгүй бүх шатлалын эрүүл мэндийн байгууллагын дарга, захирал нарт үүрэг болгосугай.
5. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн нэгдсэн тайланг жил бүрийн 12 дугаар сарын 15-ны дотор Эмнэлгийн тусламжийн бодлогын газар (Р.Гантуяа), Нийгмийн эрүүл мэндийн бодлогын газарт тус тус ирүүлэхийг Хавдар судлалын үндэсний төв (М.Адилсайхан)-д даалгасугай.

141251376

6. Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлыг улсын болон орон нутгийн төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан, хамтын ажиллагаатай улс орон болон олон улсын байгууллагын зээл, тусламжид хамруулан төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд шийдвэрлэх замаар санхүүжүүлж ажиллахыг хэрэгжүүлэгч байгууллагын дарга, захирал нарт зөвшөөрсүгэй.

7. Тушаалын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Төрийн нарийн бичгийн дарга (Д.Очирбат)-д даалгасугай.

САЙД

Т.МӨНХСАЙХАН

Эрүүл мэндийн сайдын 2025 оны
...06 сарын 22-ны өдрийн
...дүгээр тушаалын хавсралт

291

ХОРТ ХАВДРААС СЭРГИЙЛЭХ, ХЯНАХ ХӨТӨЛБӨР

2025-2028 он

Улаанбаатар хот
2025 он

АГУУЛГА

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

АГУУЛГА.....	2
НЭР ТОМЬЁОНЫ ТАЙЛБАР	3
АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ	3
НЭГ. ҮНДЭСЛЭЛ.....	6
1.1 ХОРТ ХАВДРЫН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ ДЭЛХИЙ ДАХИНАА	6
1.2 ХОРТ ХАВДРЫН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ МАНАЙ УЛСАД	6
1.3 Хавдраас сэргийлэх, хянах дэлхий дахины бодлого	8
1.4 Хавдраас сэргийлэх, хянах бодлого, хэрэгжилт манай улсад	9
ХОЁР. ХӨТӨЛБӨРИЙН АЛСЫН ХАРАА, ЗОРИЛГО, ЗОРИЛТ	11
2.1 Алсын хараа:	11
2.2 Зорилго:	11
2.3 Зорилт:.....	11
2.4 Хэрэгжүүлэх зарчим:.....	11
ГУРАВ. ХӨТӨЛБӨРИЙН ЗОРИЛТЫГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ЧИГЛЭЛ	12
3.1 Зорилт 1. Хүн амын дунд хорт хавдрын анхдагч урьдчилан сэргийлэлтийн арга хэмжээг идэвхжүүлэх.	12
3.2 Зорилт 2. Хорт хавдрын эрт илрүүлэгт зорилтот бүлгийн хүн амын 50-с доошгүй хувийг хамруулж, эрт оношилгоог өргөжүүлэх.....	13
3.3 Зорилт 3. Тусламж үйлчилгээний төвлөрлийг сааруулан хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх.....	14
3.4 Зорилт 4. Хорт хавдрын үеийн сэргээн засах, хөнгөвчлөх тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулах.....	16
3.5 Зорилт 5. Хорт хавдрын бүртгэл, мэдээллийн тогтолцоог бүрэн цахимжуулж эрдэм, шинжилгээ судалгааны ажлыг өргөжүүлэх.....	17
3.6 Зорилт 6. Хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээ үзүүлж буй хүний нөөцийн чадавхыг бэхжүүлэх.....	18
ДӨРӨВ. ХӨТӨЛБӨРИЙН УДИРДЛАГА, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ	20
4.1 Хөтөлбөрийн удирдлага, зохион байгуулалт	20
4.2 Хөтөлбөрийн санхүүжилт:	21
4.3 Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх хугацаа, хяналт- шинжилгээ үнэлгээ:.....	21
ТАВ. ЭРТ ИЛРҮҮЛГИЙН ЗУРАГЛАЛ.....	23
5.1 ЭЛЭГНИЙ ХОРТ ХАВДРЫН ЭРТ ИЛРҮҮЛГИЙН ЗУРАГЛАЛ.....	23
5.2 ХОДООД, УЛААН ХООЛОЙН ХОРТ ХАВДРЫН ЭРТ ИЛРҮҮЛГИЙН ЗУРАГЛАЛ	24

5.3	БҮДҮҮН, ШУЛУУН ГЭДЭСНИЙ ХОРТ ХАВДРЫН ЭРТ ИЛРҮҮЛГИЙН ЗУРАГЛАЛ	25
5.4	УУШИГНЫ ХОРТ ХАВДРЫН ЭРТ ИЛРҮҮЛГИЙН ЗУРАГЛАЛ.....	26
5.5	УМАЙН ХҮЗҮҮНИЙ ХОРТ ХАВДРЫН ЭРТ ИЛРҮҮЛГИЙН ЗУРАГЛАЛ.....	27
5.6	ХӨХНИЙ ХОРТ ХАВДРЫН ЭРТ ИЛРҮҮЛГИЙН ЗУРАГЛАЛ	28
	ЗУРГАА. ХОРТ ХАВДРААС СЭРГИЙЛЭХ, ХЯНАХ ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ.....	29
6.1.	ХОРТ ХАВДРААС СЭРГИЙЛЭХ, ХЯНАХ ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ НЭГДСЭН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ (2025-2028)	29
6.2.	НЭГ. ЭЛЭГНИЙ ХОРТ ХАВДРЫН ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	38
6.3.	ХОЁР. УЛААН ХООЛОЙ, ХОДООД, БҮДҮҮН-ШУЛУУН ГЭДЭСНИЙ ХОРТ ХАВДРЫН ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ.....	44
6.4.	ГУРАВ. УУШГИНЫ ХОРТ ХАВДРЫН ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	49
6.5.	ДӨРӨВ. УМАЙН ХҮЗҮҮНИЙ ХОРТ ХАВДРЫН ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	52
6.6.	ТАВ. ХӨХНИЙ ХОРТ ХАВДРЫН ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	56
6.7.	ЗУРГАА. ЦУСНЫ ХОРТ ХАВДРЫН ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	58
6.8.	ДОЛОО. ХҮҮХДИЙН ХОРТ ХАВДРЫН ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	60

НЭР ТОМЬЁОНЫ ТАЙЛБАР
АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

АНЭ	Аймгийн нэгдсэн эмнэлэг
АФП	Альфа-фетопротейн
АҮЭБЯ	Аж үйлдвэр, эрдэс баялгийн яам
БГДНЭ	Баянгол дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг
БОЭТ	Бүсийн оношилгоо эмчилгээний төв
ДЭМБ	Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллага
ЗДТГ	Засаг даргын тамгын газар
КТГ	Компьютер томографи
НЗДТГ	Нийслэлийн засаг даргын тамгын газар
НҮБ	Нэгдсэн үндэстний байгууллага
НЭМҮТ	Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний төв
УНТЭ	Улсын нэгдүгээр төв эмнэлэг
УХТЭ	Улсын хоёрдугаар төв эмнэлэг
УГТЭ	Улсын гуравдугаар төв эмнэлэг
ХЗДХЯ	Хууль зүй дотоод хэргийн яам
ХӨСҮТ	Халдварт өвчин судлалын үндэсний төв
ХПВ	Хүний папиллома вирус
ХСҮТ	Хавдар судлалын үндэсний төв
ХУДНЭ	Хан-Уул дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг
СХДНЭ	Сонгинохайрхан дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг
ЦДШ	Цусны дэлгэрэнгүй шинжилгээ
ЦЕГ	Цагдаагийн ерөнхий газар
ЦХИХХЯ	Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны яам
ЭМБ	Эрүүл мэндийн байгууллага
ЭМДЕГ	Эрүүл мэндийн даатгалын ерөнхий газар
ЭМДС	Эрүүл мэндийн даатгалын сан

ЭМХТ	Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв
ЭМЯ	Эрүүл мэндийн яам
ЭСҮТ	Эмгэг судлалын үндэсний төв
ЭХЭМҮТ	Эх, хүүхдийн эрүүл мэндийн үндэсний төв
ЭЭХХЗГ	Эм, эмнэлгийн хэрэгслийн хяналт, зохицуулалтын газар
IMRT – intensity modulated radiation therapy	Эрчмийг тохируулах туяа эмчилгээ
VMAT- volumetric modulated arc therapy	Эзэлхүүнт нуман туяа эмчилгээ
SBRT- stereotactic body radiation therapy	Стереотактик биеийн туяа эмчилгээг

НЭГ. ҮНДЭСЛЭЛ

1.1 ХОРТ ХАВДРЫН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ ДЭЛХИЙ ДАХИНАА

Дэлхийн хүн амын нас баралтын 70 гаруй хувийг хүний амьдралын хэв маягаас шалтгаалсан халдварт бус өвчин эзэлж, жилдээ 15 гаруй сая хүн халдварт бус өвчний улмаас нас барж байгаагаас 4,5 сая тохиолдлыг хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эзэлж байна. Халдварт бус өвчнөөс шалтгаалсан цаг бусын нас баралтын 30 хувийг 30-69 насны хүн амын дундах хорт хавдар дангаар эзэлж байна.

Хавдрын судалгааны олон улсын агентлагийн статистик мэдээллээр 2022 онд 20 сая гаруй хүн хорт хавдраар өвдөж, 9.7 сая хүн хорт хавдрын шалтгаанаар нас барсан байна. Хорт хавдрын өвчлөл, нас баралтын хувьд уушгины хорт хавдар тэргүүлж, бүдүүн шулуун гэдэсний хорт хавдар, ходоодны хавдар удаалсан байна.

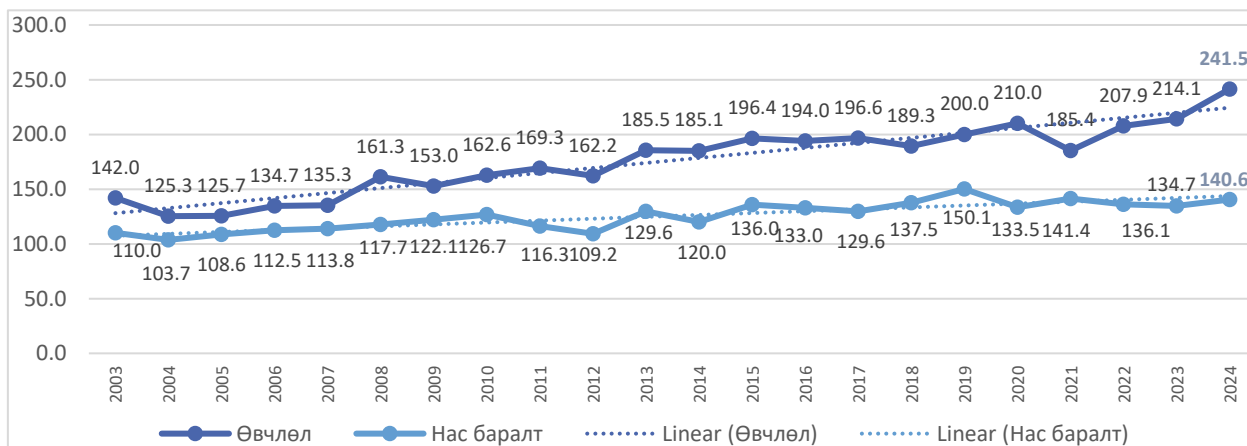
Хүн амын дундах эрсдэлт хүчин зүйлсийг тодорхойлж, түүнийг бууруулах оновчтой арга хэмжээг хэрэгжүүлснээр хорт хавдрын өвчлөлийн 50 хүртэлх хувийг урьдчилан сэргийлэх боломжтой хэмээн ДЭМБ-аас улс орнуудад зөвлөмж болгосон. Тухайлбал, уушгины хорт хавдрын хамгийн том эрсдэлт хүчин зүйл болох тамхины эсрэг арга хэмжээг оновчтой, тууштай хэрэгжүүлснээр 20-30 жилийн дараа уушгины хавдрын өвчлөл, нас баралтыг зарим улс орнууд эрс бууруулж чадсан. Өндөр хөгжилтэй орнууд сүүлийн 30 жилийн хугацаанд хорт хавдар үүсгэгч вирусийн халдварын эсрэг хариу арга хэмжээг амжилттай хэрэгжүүлснээр элэг, ходоод, умайн хүзүүний хорт хавдар эрс буурч байгаа ч бага орлоготой, буурай хөгжилтэй орнуудад хорт хавдрын нас баралт жилээс жилд нэмэгдэх хандлагатай байна.

1.2 ХОРТ ХАВДРЫН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ МАНАЙ УЛСАД

Монгол Улсад жилд дунджаар 6,000 гаруй хорт хавдар шинээр бүртгэгдэж, 4,000 гаруй хорт хавдартай иргэн нас барж байна. Дэлхийн бусад улс оронтой харьцуулахад манай улс хорт хавдрын өвчлөлийн түвшнээр эхний 50 орны тоонд багтаж, хавдрын шалтгаант нас баралтын эрэмбээр дэлхийд тэргүүлж байна.

Хорт хавдрын өвчлөл жилээс жилд өсөх хандлагатай байгаа ба 100 000 хүн амд ногдох өвчлөлийн түвшин 2004 онтой харьцуулахад 1.4 дахин нэмэгдэж, нас баралтын түвшин 2019 оноос хойш ялимгүй буурах хандлага ажиглагдаж байна.

Хорт хавдрын өвчлөл, нас баралтын түвшин, 100 000 хүн амд, 2004-2024 он

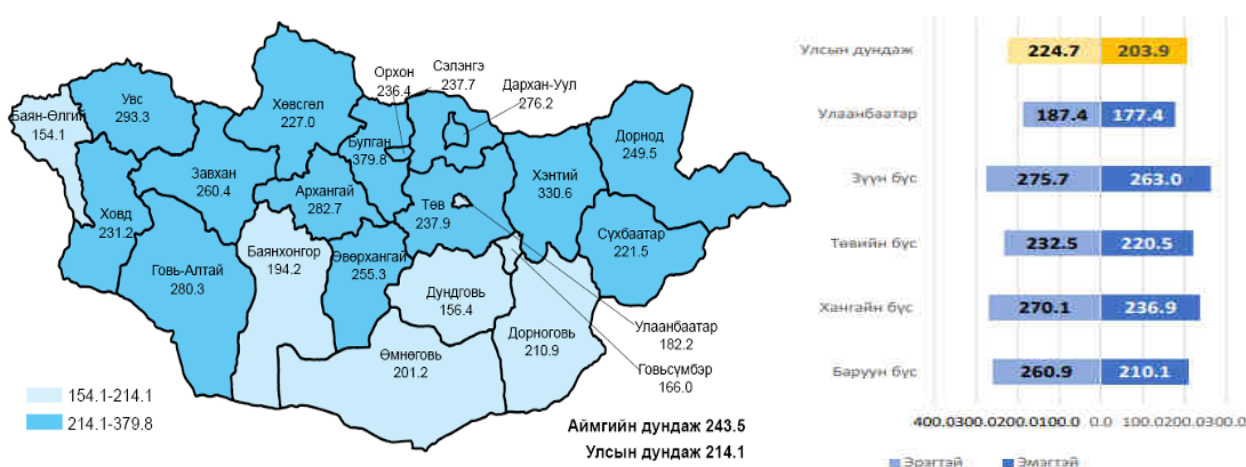

Нийт өвчлөлийн дийлэнх хувийг эрэгтэйчүүд эзэлж, 3 эрэгтэй тутмын 1 нь хорт хавдраар өвчилж байна. Мөн 75 хүртэлх насны нийт хүн амын хорт хавдраар өвчлөх эрсдэл 28.4 хувь (эрэгтэй 35.6 хувь, эмэгтэй 23.4 хувь) байна.

Сүүлийн 10 жилд хүн амын дундах хорт хавдрын өвчлөл, нас баралтад элэгний хорт хавдар 36 хувь, ходоодны хорт хавдар 15 хувь, уушгины хорт хавдар 8 хувь, умайн хүзүүний хорт хавдар 7 хувь, улаан хоолойн хорт хавдар 6 хувь, хөх болон бүдүүн, шулуун гэдэсний хорт хавдар тус бүр 4 хувийг эзэлж байна.

Булган аймаг бусад аймгуудтай харьцуулахад өвчлөлийн түвшнээр хамгийн өндөр буюу 100 000 хүн амд 379.8, Баян-Өлгий аймаг хамгийн бага буюу 100 000 хүн амд 154.1 байна.

Хорт хавдрын өвчлөлийн түвшин 100 000 хүн амд, аймаг, бүсээр, 2023 он

2023 онд бүртгэгдсэн хорт хавдрын шинэ тохиолдлыг 2019 онтой харьцуулахад хожуу үе шатандаа оношлогдох тохиолдол 7 хувиар буурч 65 хувь болсон эерэг үзүүлэлт гарсан ч бусад улс оронтой харьцуулахад эрт оношилгооны хувь бага хэвээр байна.

Сүүлийн 5 жилийн дунджаар нийт хорт хавдрын 29.4 хувь нь эрт үедээ, 70.6 хувь нь хожуу үе шатандаа оношлогдож байна. Тухайлбал, уушгины хорт хавдрын 90 хувь, улаан хоолойн хорт хавдрын 80 хувь, ходоодны хорт хавдрын 75 хувь, бүдүүн, шулуун гэдэсний хавдрын 78 хувь нь хожуу үе шатандаа оношлогдсон байна.

Монгол Улсын Засгийн газраас хорт хавдрын эрт илрүүлгийн хөтөлбөрийг 2012 оноос эхлэн хэрэгжүүлсний үр дүнд хөхний хорт хавдрын 58 хувь, умайн хүзүүний хорт хавдрын 53 хувь нь эрт үедээ оношлогдсон эерэг үзүүлэлт гарчээ.

Харин 2023 оны байдлаар хорт хавдар анх оношлогдон, хяналтад орж тусламж, үйлчилгээ авснаас хойш 1 хүртэлх жил амьдарсан хорт хавдартай иргэд 14 хувь, 1-3 жилийн хугацаанд амьдарсан иргэн 21 хувь, 4-5 жилийн хугацаанд амьдарч байгаа иргэд 16 хувь, 5-аас дээш жил амьдарч байгаа иргэд 49 хувийг эзэлж байна.

Хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг үнэлэх чухал шалгуур үзүүлэлтийн нэг нь хорт хавдар оношлогдсоноос хойш 5 болон түүнээс дээш жил амьдарсан хугацаа бөгөөд сүүлийн 10 жилийн хугацаанд энэхүү үзүүлэлт

14 хувиар өсөж, 2023 оны байдлаар 43 хувьд хүрсэн хэдий ч дэлхийн дундаж үзүүлэлттэй харьцуулахад доогуур хэвээр байна.

Хүүхдийн хорт хавдрын нөхцөл байдал

Дэлхий дахинд жилд 400,000,000 орчим хүүхэд хорт хавдраар өвддөг. Өндөр хөгжилтэй оронд хүүхдийн хорт хавдрын эдгэрэлтийн хувь 80%-иас дээш байдаг бол, бага дунд орлоготой оронд 30%-иас доош байдаг. Энэ эрс ялгаатай байдал нь хүүхдийн хавдрын оношилгоо, эмчилгээний тэгш бус хүртээмж, хавдрын эмийн чанар, зах зээлийн олдоц, боломж цаашлаад тусламж үйлчилгээ үзүүлж буй хүний нөөцийн хүчин чадал зэрэгтэй холбоотой. Манай улс хүүхдийн хорт хавдрын өвчлөлийн түвшнээр дэлхийн 185 орноос 151 дүгээрт, нас баралтаар 113 дугаар байранд эрэмбэлэгдэж байна. Нас баралтын эрэмбээр Ази номхон далайн баруун бүсийн орнуудаас бага, харин Зүүн Азийн орнуудаас өндөр байна.

2024 онд 0-19 насны 148 хүүхдийн хорт хавдрын шинэ тохиолдол бүртгэгдсэн бөгөөд хорт хавдрын шалтгааны улмаас 66 хүүхэд эндсэн байна. Хүүхдийн хорт хавдрын 45 хувийг цус, тунгалгийн хавдар, 18 хувийг тархи мэдрэлийн хавдар, 9 хувийг яс мөгөөрс, зөөлөн эдийн хавдар, 5 хувийг бөөрний хавдар, бусад хавдрууд үлдсэн хувийг тус тус эзэлж байна.

Хорт хавдрын өвчлөлийн хэтийн төлөв

Монгол Улсын хүн ам 1962 онд 1 сая байсан бол 2023 онд 3,5 сая болж 3.5 дахин нэмэгдсэн байна. 2050 он гэхэд хүн амын тоо 5 саяд хүрч тэр дундаа хорт хавдраар өвчлөх 60-аас дээш насны хүн амын тоо 2023 онтой харьцуулахад 3.5 дахин нэмэгдэх тооцоо байна. Өөрөөр хэлбэл хорт хавдраар өвдөх эрсдэлтэй хүн ам ялангуяа насжилт нэмэгдэхтэй холбоотой өсөх хандлагатай байна.

ДЭМБ-ын Хавдрын судалгааны агентлагаас хүн ам зүйн үзүүлэлтэд үндэслэж хийсэн тооцооллоор 2050 он гэхэд Монгол улсад хорт хавдрын шинэ тохиолдлын тоо 2,5 дахин нэмэгдэх урьдчилсан тооцоолол гарсан байна. Тухайлбал, улаан хоолойн хорт хавдар 3.3 дахин, уушгины хорт хавдар 2.8 дахин, элэгний хорт хавдар 2.6 дахин, ходоодны хорт хавдар 2.5 дахин, бүдүүн, шулуун гэдэсний хавдар 2.6 дахин, умайн хүзүүний хорт хавдар 1.8 дахин, хөхний хорт хавдар 1.7 дахин өсөх тооцоолол байна.

1.3 Хавдраас сэргийлэх, хянах дэлхий дахины бодлого

Дэлхий дахинаа хорт хавдрын өвчлөл, нас баралт эрс нэмэгдэж байгаа хэдий ч хавдрын өвчлөлийн 50-с багагүй хувийг урьдчилан сэргийлэх боломжтой хэмээн үзэж дэлхийн улс орнууд хавдраас сэргийлэх, хянах цогц бодлого хэрэгжүүлэхэд онцгой анхаарч байна.

Хорт хавдар нь 21-р зуунд хүн төрөлхтний хөгжилд төдийгүй дэлхий дахины эдийн засагт ч гол саад бэрхшээл учруулж буй хүчин зүйл хэмээн үзэж, Хорт хавдраас сэргийлэх, хянах чиглэлд НҮБ тэр дундаа ДЭМБ-аас дараах бодлогын арга хэмжээг хэрэгжүүлж байна. Тухайлбал,

- 2011 онд НҮБ-ын Ерөнхий ассамблейн халдварт бус өвчний асуудлаарх дээд хэмжээний анхны уулзалтаас гишүүн орнуудад хандаж, улс төрийн тунхаглал гаргаж, амлалт авсан;

- 2012 онд ДЭМБ-аас “Халдварт бус өвчнөөс сэргийлэх, хянах төлөвлөгөө 2013-2020”-г баталсан;
- 2015 онд НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 70 дугаар чуулганаар “Тогтвортой хөгжлийн зорилго 2030”-г баталж уг зорилгын 3.4-д хавдрын хяналтыг сайжруулах, бүх нийтийн эрүүл мэндийн хамралтыг нэмэгдүүлэхэд хүүхэд, ахмад настны асаргаа, хөнгөвчлөх тусламж үйлчилгээний хамралтыг нэмэгдүүлэх асуудлыг онцгойлон авч үзсэн байна.

ДЭМБ нь дэлхийн улс орнуудын өмнө хүлээсэн үүргээ биелүүлж, хорт хавдраас сэргийлэх, хянах үйл ажиллагаанд ахиц дэвшил гаргах зорилгоор хорт хавдартай тэмцэх дараах санаачилгыг дэвшүүлэн хэрэгжүүлж байна. Үүнд:

- Умайн хүзүүний хавдрын 100 000 эмэгтэйд ногдох шинэ тохиолдлын тоог 4-д хүргэх, ХПВ-ийн дархлаажуулалтын хамралтыг 90 хувьд хүргэх, эрт илрүүлгийн хамрагдалтыг 90 хувьд хүргэх зорилт бүхий “Умайн хүзүүний хорт хавдрыг устгах санаачилга – 2020 он”;
- 2030 он гэхэд хүүхдийн хавдрын амьдрах чадварыг 60 хувьд хүргэх, улмаар 1 сая хүүхдийн амь насыг аврах томоохон зорилго тавин “Хүүхдийн хорт хавдрын дэлхийн санаачилга – 2020”; Хүүхдийн хорт хавдрын эмийн хүртээмжийг сайжруулах глобал платформыг 2021 онд санаачлан бага дунд орлоготой орнуудад хүүхдийн хавдрыг эмчлэх чанартай эмээр 5 жил хүртэл хугацаанд үнэ төлбөргүй хангах хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлж байна.
- 2040 он хүртэл хөхний хорт хавдрын нас баралтыг жил бүр 2,5%-р бууруулах, 2,5 сая нас баралтаас сэргийлэх “Хөхний хорт хавдрын санаачилга – 2021” багтана.

1.4 Хавдраас сэргийлэх, хянах бодлого, хэрэгжилт манай улсад

Манай улс түүхэндээ хавдраас сэргийлэх, хянах чиглэлээр дараах бодлогын баримт бичгийг 1997 оноос эхлэн хэрэгжүүлсэн байна. Үүнд:

Хэрэгжсэн хугацаа	Хөтөлбөрийн нэр	Баталсан тушаал, тогтоол
1997-2005	Хорт хавдартай тэмцэх үндэсний хөтөлбөр	Засгийн газрын 1997 оны 3-р сарын 26-ны өдрийн 80 дугаар тогтоол
2006-2013	Халдварт бус өвчнөөс сэргийлэх, хянах үндэсний хөтөлбөр	Засгийн газрын 2005 оны 246 дугаар тогтоол
2011-2021	Хорт хавдраас сэргийлэх, хянах үйл ажиллагааны стратеги төлөвлөгөө	Эрүүл мэндийн дэд сайд, Хорт хавдраас сэргийлэх, хянах дэд хөтөлбөрийн Удирдах хорооны дарга 2011.05.26-ны өдөр баталснаар
2008-2013	Хорт хавдраас сэргийлэх, хянах дэд хөтөлбөр	Эрүүл мэндийн сайдын 2008 оны 201 дүгээр тушаал
2014-2015	“Амьдралын буруу хэвшлээс үүдэлтэй өвчнөөс сэргийлэх, хянах үндэсний хоёр дахь хөтөлбөр	Засгийн газрын 2014 оны 34 дүгээр тогтоол
2014-2015	“Элэгний хорт хавдрыг эрт илрүүлэх стратеги хөтөлбөр”	Эрүүл мэндийн сайдын 2014 оны 183 дугаар тушаал (Хүчингүй болсон)
2015-2020	Хорт хавдраас сэргийлэх, хянах дэд хөтөлбөр	Эрүүл мэндийн сайдын 2014 оны 412 дугаар тушаал (Хүчингүй болсон)

2017-2021	“Халдварт бус өвчнөөс сэргийлэх, хянах үндэсний хөтөлбөр	Засгийн газрын 2017 оны 289 дугаар тогтоол
2020-2024	Хүүхдийн хорт хавдрын хөтөлбөр	Эрүүл мэндийн сайдын 2021 оны А/201 дугаар тушаал
2021-2024	“Хавдрын эсрэг” арга хэмжээний төлөвлөгөө	Эрүүл мэндийн сайдын 2021 оны А/360 дугаар тушаал
2024-2029	Хүүхдийн хорт хавдрын эмийн хүртээмжийг сайжруулах дэлхийн платформ	Эрүүл мэндийн сайдын 2023 оны А/152 дугаар тушаал

Дээрх хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд Монголын мянганы сорилтын сан (ММСС)-ийн санхүүжилтээр 2009-2013 онд халдварт бус өвчин, түүний дотор зарим төрлийн хорт хавдраас¹ сэргийлэхэд чиглэсэн төсөл, 2020 оноос Австрийн Засгийн газрын дэмжлэгтэйгээр хэрэгжүүлсэн техник тоног төхөөрөмж, хүний нөөцийн чадавх бэхжүүлэх төсөл ихээхэн дэмжлэг болсон байна. Тухайлбал, Австрийн Засгийн газрын дэмжлэгтэй төслийн хүрээнд шугаман хурдасгуур аппарат, 3 хэмжээст комформал туяа эмчилгээ, IMRT – эрчмийг тохируулах туяа эмчилгээ, VMAT – эзэлхүүнт нуман туяа эмчилгээ, SBRT – стереотактик биеийн туяа эмчилгээг тус тус нэвтрүүлсэн нь хорт хавдрын эмчилгээ, оношилгоонд орчин үеийн дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэхэд ихээхэн чухал хөрөнгө оруулалт болсон. Түүнчлэн ДЭМБ, НҮБ-ын Хүүхдийн болон Сэйнт Жүд хүүхдийн хавдрын судалгааны төв хамтран хүүхдийн хавдрын эмийн хүртээмжийг сайжруулах глобал платформ хөтөлбөрийн хүрээнд 2025 – 2029 онд хүүхдийн хорт хавдрын зайлшгүй шаардлагатай 35 нэрийн эмээр 5 жилийн турш үнэ төлбөргүй хангагдана.

Монгол Улсын Засгийн газраас сүүлийн 20 гаруй жилийн хугацаанд дээрх хөтөлбөр, арга хэмжээг амжилттай хэрэгжүүлснээр:

- Хорт хавдрын шалтгаант нас баралтыг 2019 онтой (13.8) харьцуулахад 2023 онд (12.8) 0,8 промилээр бууруулж чадсан;
- Хорт хавдрын хожуу үе шатандаа оношлогдсон хувь 2007 онд 78,3 байсан бол 2022 онд 67,7 болж буурсан;
- Хорт хавдраар оношлогдон, эмчилгээнд хамрагдан 5-с дээш жил амьдарч байгаа хувь 43,3 хувь болж нэмэгдсэн;
- Системийн хими болон бай эмчилгээ хийж байгаа эрүүл мэндийн байгууллага нэмэгдсэн зэрэг эерэг өөрчлөлтүүд гарсан.

Гэсэн хэдий ч хүн амын дундах архи, тамхины хэрэглээ өндөр, агаарын бохирдол, хоол хүнсний зохисгүй хэрэглээ, хотжилт, хөдөлгөөний дутагдал, таргалалт зэрэг нь хорт хавдраар өвчлөх эрсдэлийг улам нэмэгдүүлж байна.

Түүнчлэн орон нутгийн эрүүл мэндийн байгууллагын чадавх хангалтгүй байгаагийн улмаас иргэд Хавдар судлалын үндэсний төвд хандан тусламж үйлчилгээ авах хэрэгцээ шаардлага нэмэгдэж, хавдрын тусламж үйлчилгээний хүлээгдэл буурахгүй байна.

¹Умайн хүзүү, хөхний хорт хавдар

Иймд энэхүү хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэн, хорт хавдраас урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх, оношилгоо, эмчилгээний чадавхийг сайжруулж, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, хорт хавдраас сэргийлэх, хянах чиглэлд иргэн, гэр бүл төдийгүй салбар хоорондын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх хэрэгцээ шаардлага байна.

ХОЁР. ХӨТӨЛБӨРИЙН АЛСЫН ХАРАА, ЗОРИЛГО, ЗОРИЛТ

2.1 Алсын хараа:

Хүн амын дундах хорт хавдрын өвчлөл, нас баралтыг бууруулж, Монгол хүний дундаж наслалтыг нэмэгдүүлэх.

2.2 Зорилго:

Хүн амын дундах хорт хавдраас урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх, хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулах.

2.3 Зорилт:

Зорилгын хүрээнд дараах зорилтыг дэвшүүлэн тавьж байна. Үүнд:

1. хүн амын дунд хорт хавдрын анхдагч урьдчилан сэргийлэлтийн арга хэмжээг идэвхжүүлэх;
2. хорт хавдрын эрт илрүүлэг, оношилгоог өргөжүүлэх;
3. хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх;
4. хорт хавдрын сэргээн засах, хөнгөвчлөх тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулах;
5. хорт хавдрын бүртгэл, мэдээллийн чанарыг сайжруулах, эрдэм, шинжилгээ судалгааны ажлыг өргөжүүлэх;
6. хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээ үзүүлж буй хүний нөөцийн чадавхыг бэхжүүлэх.

Зорилтын хүрээнд зонхилон тохиолдож байгаа 7 төрлийн хорт хавдар тухайлбал, элэг, ходоод, улаан хоолой, бүдүүн-шулуун гэдэс, уушги, хөх, умайн хүзүүний хорт хавдраас сэргийлэх, хянах чиглэлээр хэрэгжүүлэх арга хэмжээний чиглэлийг тусад нь бүлэг болгон авч үзсэн болно.

2.4 Хэрэгжүүлэх зарчим:

Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд “Иргэн төвтэй эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээг хүн амд хүргэх” гол зарчим баримтална. Үүний тулд:

1. Дэлхий дахины Тогтвортой хөгжлийн зорилтын гол уриа “Хэнийг ч орхигдуулахгүй байх”,
2. ДЭМБ-аас улс орнуудад зөвлөмж болгож буй “Бүх нийтийн эрүүл мэндийн хамралтад хүрэх” - Хүн оршин буй газраасаа эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг санхүүгийн эрсдэл багатайгаар авах боломжийг өргөжүүлэх,
3. Эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээнд шинэ дэвшилтэт техник технологи нэвтрүүлэх,
4. Төрийн бус байгууллага, иргэний оролцоог хөхүүлэн дэмжих,
5. Удирдлага, зохион байгуулалтын хувьд нэгдмэл байж, салбар хоорондын хамтын ажиллагааг “хож-хож” зарчимд тулгуурлан хэрэгжүүлэх,
6. Олон улсын байгууллагатай хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх,
7. Санхүүжилтийн хувьд үр ашигтай, үр дүнтэй байх зэрэг болно.

ГУРАВ. ХӨТӨЛБӨРИЙН ЗОРИЛТЫГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ЧИГЛЭЛ

3.1 Зорилт 1. Хүн амын дунд хорт хавдрын анхдагч урьдчилан сэргийлэлтийн арга хэмжээг идэвхжүүлэх.

Хүн амын дундах эрсдэлт хүчин зүйлсийг тодорхойлж, түүнийг бууруулах оновчтой арга хэмжээг хэрэгжүүлснээр хорт хавдрын өвчлөлийн 50 хүртэлх хувийг урьдчилан сэргийлэх боломжтой хэмээн ДЭМБ-аас улс орнуудад зөвлөмж болгож байна.

2018 онд үндэсний хэмжээнд хийсэн Халдварт бус өвчний эрсдэлт хүчин зүйлийн IV судалгаагаар өдөр бүр тогтмол тамхи татах, хоногт 5 нэгжээс бага жимс, хүнсний ногоо хэрэглэх, хөдөлгөөний хомсдолтой, илүүдэл жин ба таргалалттай, артерийн даралт ихсэх гэх мэт нийтлэг эрсдэлт хүчин зүйлсийн эрсдэлийг үнэлсэн байна. Тус үнэлгээгээр халдварт бус өвчний эрсдэлгүй хүн ам дөнгөж 3.9 хувь, харин гурав ба түүнээс олон эрсдэлт хүчин зүйлс хавсран илэрч, халдварт бус өвчнөөр өвдөх өндөр эрсдэлтэй хүн ам 22.7 хувьтай гарчээ.

Иймд хүн амын дунд хорт хавдрын эрсдэлт хүчин зүйлсийг тандах, түүнийг бууруулах оновчтой арга хэмжээг хэрэгжүүлэх, иргэдийн эрүүл амьдралын хэв маягийн талаарх мэдлэгийг дээшлүүлэх, хорт хавдраас сэргийлэх АНХДАГЧ урьдчилан сэргийлэлт ихээхэн чухал байх болно.

Тэргүүлэх чиглэл	Хэрэгжүүлэх зорилтот арга хэмжээ
1. Хорт хавдрын эрсдэлт хүчин зүйлсийн тархалтыг бууруулах	1. Өрх, сумын эрүүл мэндийн төвд хорт хавдрын эрсдэлт хүчин зүйл бүхий иргэдийг тогтмол хянах
	2. Архи, тамхины хэрэглээ, таргалалт, хөдөлгөөний дутагдал зэрэг эрсдэлт хүчин зүйлийн талаарх мэдээлэл, сургалт сурталчилгааг үндэсний хэмжээнд зохион байгуулах
	3. Эрсдэлт хүчин зүйлсийг бууруулах чиглэлээр бодлого боловсруулагч шийдвэр гаргагч нарт нөлөөллийн арга хэмжээ зохион байгуулах
	4. Эрсдэлт хүчин зүйлийг бууруулах чиглэлээр эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох
2. Урьдчилан сэргийлэх боломжтой хорт хавдрын эсрэг хариу арга хэмжээг өргөжүүлэх	1. Хүний папиллома вирусийн эсрэг дархлаажуулалтыг нэвтрүүлэх
	2. Гепатитын В вирусийн эсрэг дархлаажуулалтад эрсдэлт бүлгийн хүн амыг хамруулах (эрүүл мэндийн ажилтан, анагаахад элсэж буй оюутан, цэрэг, цагдаа гэх мэт)
	3. Гепатитын В вирусийн эсрэг сайн дурын дархлаажуулалтыг өргөжүүлэх

Хүлээгдэж буй үр дүн:

- Хүн амын дундах эрсдэлт хүчин зүйлсийг бууруулах эрх зүйн орчин сайжирна.
- Хорт хавдрын эрсдэл бүхий иргэдийн хяналт сайжирч өрх, сумын эрүүл мэндийн төвөөс хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа тогтмолжино.
- Хүний папиллома вирусийн эсрэг дархлаажуулалтад зорилтот бүлгийн хүн амын 90 хувь хамрагдсан байна.
- Гепатитын В вирусийн эсрэг дархлаажуулалтад зорилтот бүлгийн хүн амын 80-аас дээш хувийг хамруулсан байна.

3.2 Зорилт 2. Хорт хавдрын эрт илрүүлэгт зорилтот бүлгийн хүн амын 50-с доошгүй хувийг хамруулж, эрт оношилгоог өргөжүүлэх

Эрт илрүүлгийн хөтөлбөр нь зорилтот бүлгийн хүн амыг урьж ирүүлэх, эрт илрүүлэх үзлэг шинжилгээнд хамруулах, бүрэн оношлох, эргэн дуудах, эмчлэх боломжийг бүрдүүлсэн, үргэлжилсэн үйл явц байх ёстой.

Эрт илрүүлэг гэдэг нь харьцангуй эрүүл хүн амын дунд энгийн, өвөрмөц, өртөг багатай шинжилгээний арга ашиглан хорт хавдрыг илрүүлэх тогтолцоо юм. Хорт хавдрыг эрт илрүүлснээр төгс эмчлэх боломжийг нэмэгдүүлж, хавдраар өвчилсөн иргэдийн амьдрах хугацааг уртасгах ач холбогдолтой.

Эрт оношилгоо нь хожуу үе шатанд оношлогдсон өвчтөнүүдийн эзлэх хувийг бууруулах зорилготой бөгөөд хөх, умайн хүзүү, бүдүүн, шулуун гэдэсний хорт хавдрыг эрт илрүүлж төгс эмчлэхэд онцгой ач холбогдолтой юм.

Эрт илрүүлэг, эрт оношилгоог оновчтой хийж, хэрэгжүүлснээр хожуу шатанд оношлогдсон эмчлүүлэгчийн зардлын 61 хувийг хэмнэх боломжтой бөгөөд энэ хирээр улс орны нийгэм, эдийн засгийн байдалд эергээр нөлөөлдөг байна.

Тэргүүлэх чиглэл	Хэрэгжүүлэх зорилтот арга хэмжээ
1. Хорт хавдрын эрт илрүүлэг, эрт оношилгоог улсын хэмжээнд үе шаттай зохион байгуулах, эрт оношилгооны чадавхыг сайжруулах	1. Хорт хавдрын эрт илрүүлгийг зорилтот бүлгийн хүн амд нас, насанд нь тохирсон ангиллаар зохион байгуулж хэвших
	2. Эрт илрүүлэг оношилгоог орон нутагт бүсчилэн зохион байгуулах
	3. Эрт илрүүлэг, эрт оношилгооны чиглэлээр эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийг сургах (техникч, дүрс оношилгооны эмч нарыг хавсруулан сургах)
	4. Иргэдэд чиглэсэн эрт илрүүлгийн ач холбогдол, зохион байгуулалтын талаар сургалт, мэдээлэл сурталчилгаа хийх
	5. Эрт оношилгоонд шаардлагатай урвалж, оношлуур, тоног төхөөрөмжөөр хангах
	6. Эрт илрүүлэг, эрт оношилгооны цахим мэдээллийн программ хангамжийг сайжруулах, мэдээлэл солилцох боломжийг бүрдүүлэх

Хүлээгдэж буй үр дүн:

- Зонхилон тохиолдох 7 төрлийн хорт хавдрын эрт илрүүлэг, эрт оношилгоо хийх тогтолцоо бүрэн бүрдэж, эрүүл мэндийн байгууллагуудын чадавх сайжирсан байна.
- Эрт илрүүлэгт зорилтот бүлгийн хүн амын 50-с доошгүй хувийг хамруулсан байна.
- Иргэд эрт илрүүлэг, эрт оношилгоонд хамрагдаж хэвшсэн байна.

3.3 Зорилт 3. Тусламж үйлчилгээний төвлөрлийг сааруулан хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх

Сүүлийн жилүүдэд хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээнд шинэ дэвшилтэт техник технологи өргөнөөр нэвтэрч, тусламж үйлчилгээний чанарт ахиц дэвшил гарч байна. Тухайлбал, ходоод, улаан хоолой, хөхний хорт хавдрын нөхөн сэргээх мэс засал, төвөнхийн бичил мэс засал, хэвлийн дурангаар элэгний сегмент тайрах мэс засал, хими эмчилгээнд хиймэл судас байрлуулах ажилбар, туяа эмчилгээнд шугаман хурдасгуур аппарат, 3 хэмжээст комформал туяа эмчилгээ, эрчмийг тохируулах туяа эмчилгээ, эзлэхүүнт нуман туяа эмчилгээ, стереотактик биеийн туяа эмчилгээ гэх мэт дэвшилтэт арга, технологиуд нэвтэрчээ. Ийнхүү тусламж үйлчилгээнд дэвшилтэт технологи нэвтэрснээр 2018 онд хорт хавдар анх оношлогдсон тохиолдлын 67,1 хувь нь жил хүрэхгүй хугацаанд нас барж байсан бол энэ үзүүлэлт 2023 онд 66 хувь болж ялимгүй буурч, хожуу буюу III, IV шатандаа оношлогдсон хувь 78,3 хувиас 65,0 хувь болж буурсан үзүүлэлт гарсан.

Түүнчлэн хорт хавдар оношлогдож, хяналтад байгаа 5-с дээш жил амьдарч байгаа иргэд 2020 онд 39 хувийг эзэлж байсан бол 2023 оны жилийн эцсийн байдлаар 43 хувь болж нэмэгдсэн байна.

Хорт хавдрын зарим тусламж, үйлчилгээ тухайлбал, 2007 онд хими болон бай эмчилгээг дан ганц ХСҮТ-д үзүүлж байсан бол 2023 оны байдлаар орон нутагт үзүүлэх боломж өргөжиж, системийн хими эмчилгээг улсын хэмжээнд 26 эрүүл мэндийн байгууллага (ХСҮТ, төв эмнэлэг-2, дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг-5, аймгийн нэгдсэн эмнэлэг-13, хувийн хэвшлийн эмнэлэг-5), бай эмчилгээг 17 эрүүл мэндийн байгууллага (ХСҮТ, төв эмнэлэг-2, дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг-3, аймгийн нэгдсэн эмнэлэг-6)-д үзүүлж байна.

Ийнхүү нэг талаас тусламж, үйлчилгээний хүртээмж сайжирч байгаа эерэг үзүүлэлт байгаа ч нөгөө талаас хорт хавдрын өвчлөл нэмэгдэж, хожуу шатандаа оношлогдох хувь дорвитой буулгүй ХСҮТ-д оношилгоо, мэс засал, сэргээн засах тусламж, үйлчилгээ авахаар хандаж байгаа иргэдийн тоо жилээс жилд нэмэгдэж, тусламж, үйлчилгээ төвлөрөн, амбулатори, мэс заслын тусламж, үйлчилгээний хүлээгдлийн тоо нэмэгдэж байна.

Иймд цаашид хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээг өргөжүүлэх, энэ чиглэлээр хүний нөөцийн болон тоног төхөөрөмжийн чадавхыг сайжруулах хэрэгцээ шаардлага байсаар байна.

Тэргүүлэх чиглэл	Хэрэгжүүлэх зорилтот арга хэмжээ
1. Оношилгоонд орчин үеийн дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэх	1. Молекул генетикийн оношилгоог нэвтрүүлэх
	2. Хавдрын бай эмчилгээнд шаардлагатай мутацийн шинжилгээг өргөжүүлэх
	3. Удамшлын шалтгаантай хорт хавдрын илрүүлэг болон оношилгоонд генетикийн шинжилгээг нэвтрүүлэх
	4. Орон нутагт хийгдэж байгаа дүрс оношилгооны чадавхыг сайжруулах
	5. Эмгэг судлалын оношилгоонд шинэ технологи нэвтрүүлэх
2. Оношилгооны чанарын хяналтын цахим тогтолцоог бүрдүүлэх	1. Дүрс оношилгооны болон эмгэг судлалын шинжилгээний хариуг зайнаас цахимаар хянах, үнэлгээ өгөх үйл ажиллагааг нэвтрүүлэх
	2. Цахим эдийн банк үүсгэх
3. Эмчилгээнд үр дүнтэй, хөнөөл багатай мэс заслын эмчилгээний шинэ арга технологи нэвтрүүлэх	1. Хавдрын мэс заслын эмчилгээнд шинэ технологи нэвтрүүлэх
	2. Эрхтэн хадгалах мэс заслыг тусламж үйлчилгээнд өргөжүүлэх
	3. Хорт хавдрын нөхөн сэргээх мэс заслыг өргөжүүлэх
	4. Цацраг идэвхт бодисыг хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээнд нэвтрүүлэх бэлтгэл ажлыг хангах
	5. Зонхилох байрлалын хорт хавдрын эмнэл зүйн стандарт, заавар, журмыг шинэчлэн боловсруулах
	6. Хорт хавдрын мэс заслын чиглэлээр хүний нөөцийн чадавх бэхжүүлэх
4. Хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээний төвлөрлийг сааруулах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх	1. Аймаг, нийслэлд хорт хавдрын тусламж үйлчилгээ үзүүлэх бүсчлэл, тусламж үйлчилгээний төрлийг тодорхойлж, үйл ажиллагааг тогтмолжуулах
	2. Бүсийн аймагтай хамтран ажиллах хорт хавдрын эмч нарын баг бүрдүүлж эрүүл мэндийн байгууллагын хүний нөөцийн чадавхыг сайжруулах
5. Туяа эмчилгээний чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлж, хавдрын бусад эмчилгээний төрлүүдтэй хосолсон эмчилгээний цар хүрээг өргөтгөх	1. Туяа эмчилгээнд шинэ технологи нэвтрүүлэх (стереотактик туяаны мэс засал, 4 хэмжээст компьютер томографид суурилсан амьсгалын хөдөлгөөн зохицуулалттай туяа эмчилгээ, эд завсрын дотуур туяа эмчилгээ, бүтэн биеийн туяа эмчилгээ)
	2. Хавдрын бусад эмчилгээний төрлүүдтэй хосолсон эмчилгээний цар хүрээг өргөтгөх (неоадьювант туяа эмчилгээ, адаптив туяа эмчилгээ, хөнгөвчлөх туяа эмчилгээ)

	3. Цусны үндсэн болон туслах үйлдвэрийн гаралтай хавдартай үйлчлүүлэгчдийн туяа эмчилгээг дангаар болон хими, бай эмчилгээтэй хавсруулан хэрэглэж уртасгах
6. Системийн эмчилгээний нэр төрлийг нэмэгдүүлэх, хүртээмжийг сайжруулах	1. Хорт хавдрын хими эмчилгээнд орчин үеийн шинэ арга аргачлал нэвтрүүлэх
	2. Цусны үүдэл эс, чөмөг шилжүүлэн суулгах эмчилгээг нутагшуулах
	3. Мэс засал, туяа эмчилгээ хосолсон эмчилгээний нэр төрөл, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх
	4. Хими эмчилгээний чанар, аюулгүй байдлыг сайжруулах
7. Хавдар судлалын үндэсний төвийн тусламж, үйлчилгээний чадавхыг сайжруулж, хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх	1. Хавдар судлалын үндэсний төв-2 байгуулах төслийн бэтгэл ажлыг хангах

Хүлээгдэж буй үр дүн:

- Хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээг төрөлжсөн хэлбэрээр олон мэргэжлийн багаар үзүүлэх эрүүл мэндийн байгууллагын чадавх бүрдсэн байна.
- Хорт хавдрын тусламж үйлчилгээнд оношилгоо, эмчилгээний шинэ техник технологи нэвтэрсэн байна.
- Хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх эмнэлгийн мэргэжилтний чадавх дээшилсэн байна.
- Хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээний хүлээгдэл буурсан байна.

3.4 Зорилт 4. Хорт хавдрын үеийн сэргээн засах, хөнгөвчлөх тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулах

Хорт хавдрын үеийн сэргээн засах тусламж, үйлчилгээ нь хорт хавдартай иргэн нийгэмших үйл явцад чухал нөлөө үзүүлэхээс гадна хорт хавдрын онош тавигдаж, өвөрмөц эмчилгээ хийх явцад хавсран хэрэглэгдэх эмчилгээ юм. Хорт хавдрын сэргээн засах эмчилгээ нь хавдрын өвөрмөц эмчилгээний хүндрэл, гаж нөлөөнөөс сэргийлэх, бууруулахын зэрэгцээ хөдөлмөрийн чадварыг сэргээх, дахилтаас сэргийлэх ач холбогдолтой. Хорт хавдрын сэргээн засах эмчилгээнд сэтгэл зүйн зөвлөгөө, сэтгэл засал, хөдөлгөөн засал, хөдөлмөр засал, хэл засал төдийгүй физик эмчилгээний олон төрлийн арга технологийг хослуулан ашиглана.

Хөнгөвчлөх тусламж, үйлчилгээнд сэтгэл зүйн зөвлөгөө, дэмжлэг, өвдөлт намдаах хөнгөвчлөх эмчилгээ, асаргаа, сувилгаа, сургалт, нийгмийн халамж үйлчилгээ багтдаг.

Хорт хавдрын хөнгөвчлөх тусламж үйлчилгээ нь хорт хавдрын хожуу шатанд болон эрт үедээ боловч өвөрмөц эмчилгээнд үр дүнгүй, эмчилгээний гаж нөлөө нь амин чухал эрхтний дутагдалд нөлөөлсөн хүнд өвчтөн түүний ар гэр, асран хамгаалагчдын амьдралын чанарыг дээшлүүлэхэд чиглэсэн бие махбодын, сэтгэл санааны, нийгмийн, сүсэг бишрэлийн цогц тусламж үйлчилгээ юм.

Манай улсад 2000 онд анх хөнгөвчлөх тусламж, үйлчилгээний тасгийг ХСҮТ-д 10 ортой, 2 эмч, 5 сувилагчтай нээж байсан бол өнөөгийн байдлаар бүх аймаг, дүүрэгт нийт 199 ор бүхий тасаг давхардсан тоогоор ажиллаж байна.

2022 оны байдлаар Эрүүл мэндийн даатгалын ерөнхий газартай хөнгөвчлөх тусламж, үйлчилгээг үзүүлэхээр төрийн өмчит 39, хувийн хэвшлийн 6 эрүүл мэндийн байгууллага гэрээ байгуулан ажиллаж байна.

Хавдартай иргэдэд сэтгэл зүйн дэмжлэг үзүүлэх Ногоон гэр төвийг 2019 онд ХСҮТ-ийн дэргэд байгуулсан. Тус төвд 2023 оны байдлаар хоол зүйч, сэтгэл зүйч, нийгмийн ажилтан гэсэн 3 орон тоотойгоор жилдээ давхардсан тоогоор 3,000 гаруй иргэнд хооллолтын зөвлөгөө, 370 гаруй иргэнд сэтгэл зүйн оношилгоо ба засал, 1,600 гаруй иргэнд нийгмийн дэмжлэг туслалцаа үзүүлсэн байна.

Гэсэн хэдий ч хорт хавдартай иргэдэд үзүүлэх сэргээн засах тусламж үйлчилгээний хүртээмж хангалтгүй, энэ талаарх иргэдийн мэдээлэл хомс, хөнгөвчлөх тусламж үйлчилгээнд хорт хавдартай иргэдийг бүрэн хамруулах асуудал тулгамдсан хэвээр байна.

Тэргүүлэх чиглэл	Хэрэгжүүлэх зорилтот арга хэмжээ
1. Хорт хавдартай иргэдэд үзүүлэх сэргээн засах тусламж үйлчилгээг цогцоор нь үзүүлэх	1. Хими, туяа эмчилгээ, мэс заслын өмнө болон дараах сэргээн засах тусламж үйлчилгээг сэтгэл зүйн зөвлөгөө, сэтгэл засал, хөдөлгөөн засал, хөдөлмөр засал, хэл засал ба физик эмчилгээг цогцоор нь үзүүлэх
2. Хөнгөвчлөх тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулах	1. Хөнгөвчлөх эмчилгээний хүний нөөцийн багаар ажиллах боломж, нөхцөлийг сайжруулах, чадавхжуулах (хөнгөвчлөх эмчилгээний эмч, сувилагч, нийгмийн ажилтан, сэтгэл заслын эмч гэх мэт)
	2. Хүүхдийн хорт хавдрын үеийн хөнгөвчлөх эмчилгээний хүртээмжийг сайжруулах
	3. Хүүхдийн хөнгөвчлөх эмчилгээнд эмийн бус аргыг өргөжүүлэх (урлаг, амьтан, ус, агаар, сарниулах арга, танин мэдэхүйн арга гэх мэт)
	4. Хорт хавдартай иргэдийн гэр бүлийн гишүүдэд сургалт, зөвлөгөө мэдээллийн арга хэмжээг өргөжүүлэх
	5. Хорт хавдрыг даван туулагчдийн хөтөлбөрийг өргөжүүлэх, дэмжих

Хүлээгдэж буй үр дүн: Хорт хавдартай эмчлүүлэгчид үзүүлэх сэргээн засах, хөнгөвчлөх тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх байгууллагын тоо нэмэгдэж, олон нийтэд түшиглэсэн тусламж үйлчилгээ өргөжсөн байна.

3.5 Зорилт 5. Хорт хавдрын бүртгэл, мэдээллийн тогтолцоог бүрэн цахимжуулж эрдэм, шинжилгээ судалгааны ажлыг өргөжүүлэх

Хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээнд олон шинэ арга, технологи нэвтэрч байгаа ба тус технологийг ашиглах, үнэлэх, шинэчлэх тогтолцоог бүрдүүлэх, тэдгээрт нотолгоонд тулгуурлан үр дүнгийн шинжилгээ хийх, өртгийг судлах,

цаашлаад эмчлүүлэгч болон түүний ар гэр, эрүүл мэндийн бодлого боловсруулагч, шийдвэр гаргагчдыг нотолгоот мэдээллээр хангах судалгаа хомс байна.

Тэргүүлэх чиглэл	Хэрэгжүүлэх зорилтот арга хэмжээ
1. Хорт хавдрын бүртгэл мэдээлэл, тандалтын тогтолцоог сайжруулах	1. Хорт хавдрын үндэсний бүртгэлийн CanReg-Mon программыг олон улсын жишигт нийцүүлэх
	2. Хорт хавдрын бүртгэл, эрт илрүүлгийн бүртгэлийн хооронд бодит цагийн мэдээлэл, эргэх холбооны мэдээлэл солилцох боломжийг бүрдүүлэх, дашбоард үүсгэх
	3. Хорт хавдрын бүртгэл мэдээллийн чанарыг сайжруулах, эрүүл мэндийн байгууллагын хүний нөөцийн болон тоног төхөөрөмжийн чадавхыг сайжруулах
	4. Хорт хавдрын статистик мэдээ мэдээллийг түгээх төрөл, сувгийг нэмэгдүүлэх
2. Хорт хавдрын чиглэлээр эрдэм шинжилгээ судалгааны ажлыг өргөжүүлэх	1. Зонхилон тохиолдох хорт хавдрын эдийн биобанкийг өргөжүүлэх
	2. Хорт хавдрын молекул генетикийн судалгааг өргөжүүлэх
	3. Молекул эпидемиологийн судалгааг хөгжүүлэх
	4. Эмнэлзүйн туршилт судалгааг хөгжүүлэх
	5. Хорт хавдрын эрсдэлт хүчин зүйл, шалтгаан болон оношилгоо, эмчилгээний чиглэлээр үндэсний хэмжээнд хийгдсэн суурь судалгааны мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдүүлэх

Хүлээгдэж буй үр дүн:

- Хорт хавдрын бүртгэл, мэдээлэл бодит цагийн горимд бүрэн шилжин, эрүүл мэндийн байгууллагууд хоорондоо мэдээлэл солилцох боломж бүрдэж мэдээллийн давхардал, хийдэл арилсан байна.
- Хорт хавдрын чиглэлээр эрдэм шинжилгээ судалгааны ажил өргөжнө.
- Нотолгоонд суурилсан шийдвэр гаргалт сайжирна.

3.6 Зорилт 6. Хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээ үзүүлж буй хүний нөөцийн чадавхыг бэхжүүлэх

Эрүүл мэндийн салбарт 2023 оны байдлаар нийт 66.3 мянган албан хаагчид ажиллаж байна. Сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад нийт албан хаагчдын тоо 11.8 мянгаар нэмэгдсэн байна.

2023 оны статистик мэдээллээр 10,000 хүн амд ногдох хавдрын эмч 0,3 байна (Энэтхэг 0,01, Турк 0,07, Солонгост 0.11, Хятадад 0,18, Польш 0.21, Орост 0.4, Японд 0.9, АНУ-д 1,6)².

Тэргүүлэх чиглэл	Хэрэгжүүлэх зорилтот арга хэмжээ
1. Хавдрын зарим нарийн мэргэшлээр эмч эмнэлгийн мэргэжилтэнг сургах	1. Шаардлагатай мэргэшлийн индексийг ажил мэргэжлийн жагсаалтад нэмж оруулах
	2. Эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийг чадавхжуулах зорилгоор гадаад, дотоодын урт, богино хугацааны сургалтад хамруулах
	3. Гадаадын эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийг эх орондоо авчирч эмч эмнэлгийн мэргэжилтнийг дадлагажуулан сургах
	4. Анагаахын их, дээд сургуулийн сургалтын хөтөлбөрт өөрчлөлт оруулах
2. Хорт хавдрын чиглэлээр анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллага, нэгдсэн эмнэлгийн эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийг чадавхжуулах	1. Дүүргийн болон аймгийн нэгдсэн эмнэлэгт хавдрын эмч, эмнэлгийн мэргэжилтэнг сургах, чадавхжуулах
	2. Анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагын эмч, эмнэлгийн мэргэжилтэнг хавдрын эрт илрүүлэг, эрт оношилгооны чиглэлээр сургах, чадавхжуулах
	3. Хавдрын чиглэлээр төрийн бус байгууллага, олон нийтээс сургагч багш, зөвлөгч бэлтгэх

Хүлээгдэж буй үр дүн:

- Хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээ үзүүлэхэд шаардлагатай төрөлжсөн мэргэшлийн эмч нар бэлтгэгдэж, хүний нөөцийн чадавх сайжирсан байна.
- Орон нутагт хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх тогтолцоо бүрдсэн байна.

² Statista 20246 Jenny Yang Now30.2023

ДӨРӨВ. ХӨТӨЛБӨРИЙН УДИРДЛАГА, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

4.1 Хөтөлбөрийн удирдлага, зохион байгуулалт

4.2 Хөтөлбөрийн санхүүжилт:

Хөтөлбөрийг дараах эх үүсвэрээс санхүүжүүлнэ. Үүнд:

1. Улсын болон орон нутгийн төсөв
2. Эрүүл мэндийн даатгалын сан
3. Эрүүл мэндийг дэмжих сан
4. Шинжлэх ухаан технологийн сан
5. Олон улсын байгууллагын төсөл, хөтөлбөр
6. хандивлагч улс орон, гадаад, дотоодын төрийн болон төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгж, иргэдийн хандив, тусламж
7. Бусад эх үүсвэр

4.3 Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх хугацаа, хяналт- шинжилгээ үнэлгээ:

Хөтөлбөрийг 2025-2028 онд хэрэгжүүлнэ. Хөтөлбөрийн тайлагналтыг ХСҮТ нэгтгэн жил бүр Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг зохицуулах хороонд танилцуулна. ЭМЯ-с явцын хяналт-шинжилгээг 2026 онд, хөтөлбөрийн төгсгөлийн үнэлгээг 2029 оны эхний улиралд багтаан хийж гүйцэтгэнэ.

Хяналт-шинжилгээ үнэлгээг хөндлөнгийн байгууллагаар гүйцэтгүүлж болно.

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн шалгуур үзүүлэлт

ШҮ-ийн #	Шалгуур үзүүлэлт (ШҮ)	Суурь үзүүлэлт	Хүрэх түвшин		Мэдээллийн эх сурвалж
			2026 он	2028 он	
1.	Зорилтот бүлгийн хүн амын эрт илрүүлэг үзлэгт хамрагдалтын хувь		≥34.2	≥54.2	Эрүүл мэндийн статистик мэдээлэл
	Элэгний хорт хавдар		≥30	≥50	
	Ходоодны хорт хавдар		≥30	≥50	
	Улаан хоолойн хорт хавдар		≥30	≥50	
	Бүдүүн шулуун гэдэсний хорт хавдар		≥30	≥50	
	Хөхний хорт хавдар		≥50	≥70	
	Умайн хүзүүний хорт хавдар	38.6%	≥50	≥70	
	Уушигны хорт хавдар		≥20	≥40	
2.	Хорт хавдрын мэс заслын тусламж үйлчилгээ үзүүлэх чадавх бүрдсэн аймаг, дүүргийн нэгдсэн эмнэлгийн тоо	-	6	8	ХСҮТ-ийн хавдрын бүртгэлийн тайлан
3.	Оношлогдсоноос хойш 5 ба түүнээс дээш жил амьдарсан хүний эзлэх хувь				ХСҮТ-ийн хавдрын бүртгэлийн тайлан
	Элэгний хорт хавдар	19.4	Суурь үзлэлтээс 5-аас доошгүй хувь нэмэгдсэн байна		
	Хөхний хорт хавдар	38.8	Суурь үзлэлтээс 8-аас доошгүй хувь нэмэгдсэн байна.		
	Умайн хүзүүний хорт хавдар	45.8	Суурь үзлэлтээс 8-аас доошгүй хувь нэмэгдсэн байна		
	Ходоодны хорт хавдар	27.3	Суурь үзүүлэлтээс 8-аас доошгүй хувиар өссөн байна		

ТАВ. ЭРТ ИЛРҮҮЛГИЙН ЗУРАГЛАЛ

5.1 ЭЛЭГНИЙ ХОРТ ХАВДРЫН ЭРТ ИЛРҮҮЛГИЙН ЗУРАГЛАЛ

Дуудах, бүртгэх, хянах

HBV/HCV ИЛРҮҮЛЭХ

Зорилтот хүн ам:

- 18-аас дээш насны хүн ам
- Гепатитын вирус тодорхойлж байгаагүй иргэдээс эхэлнэ

Илрүүлгийн арга:

- HBV/HCV илрүүлэх түргэвчилсэн сорил, ачаалал үзэх
- Цусанд АФП тодорхойлох
- ЦДШ, Биохими
- ЭХО

Өрх, сум, тосгон:

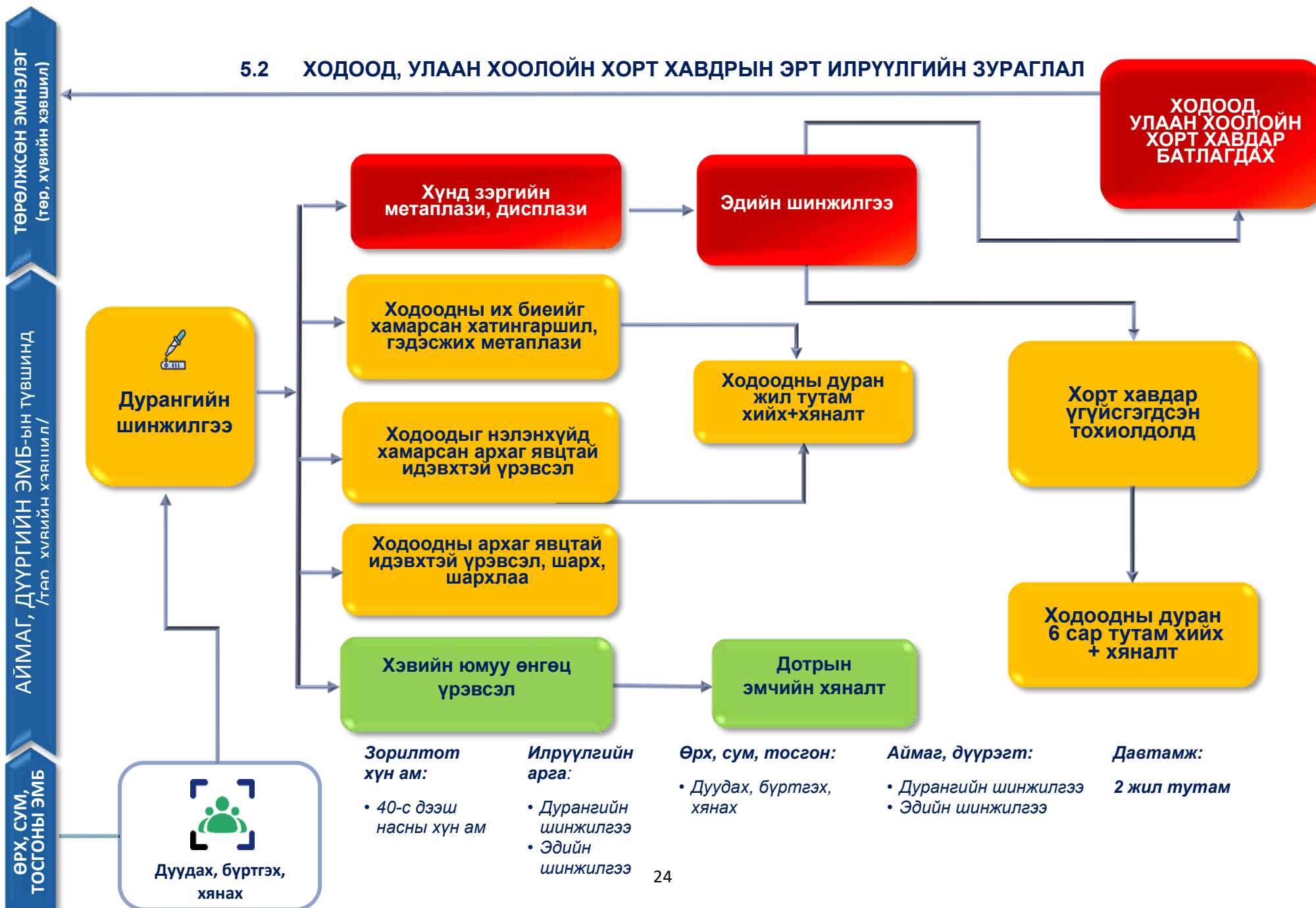
- Дуудах, бүртгэх, хянах
- HBV/HCV илрүүлэх түргэвчилсэн сорил

Аймаг, дүүрэгт:

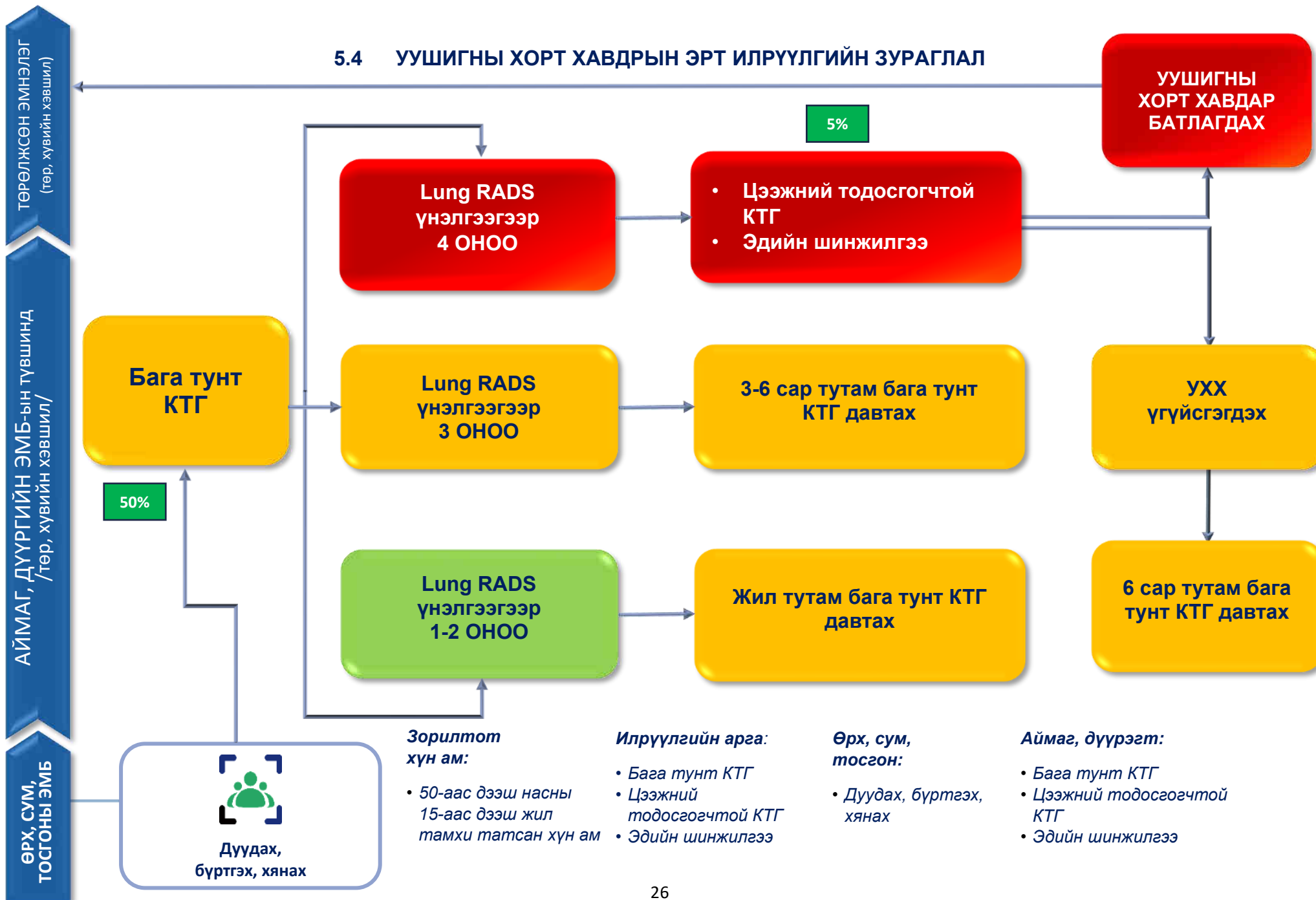
- HBV/HCV ачаалал үзэх
- Цусанд АФП тодорхойлох
- ЦДШ, Биохими
- ЭХО

Хяналтын давтамж:

3-6 сар

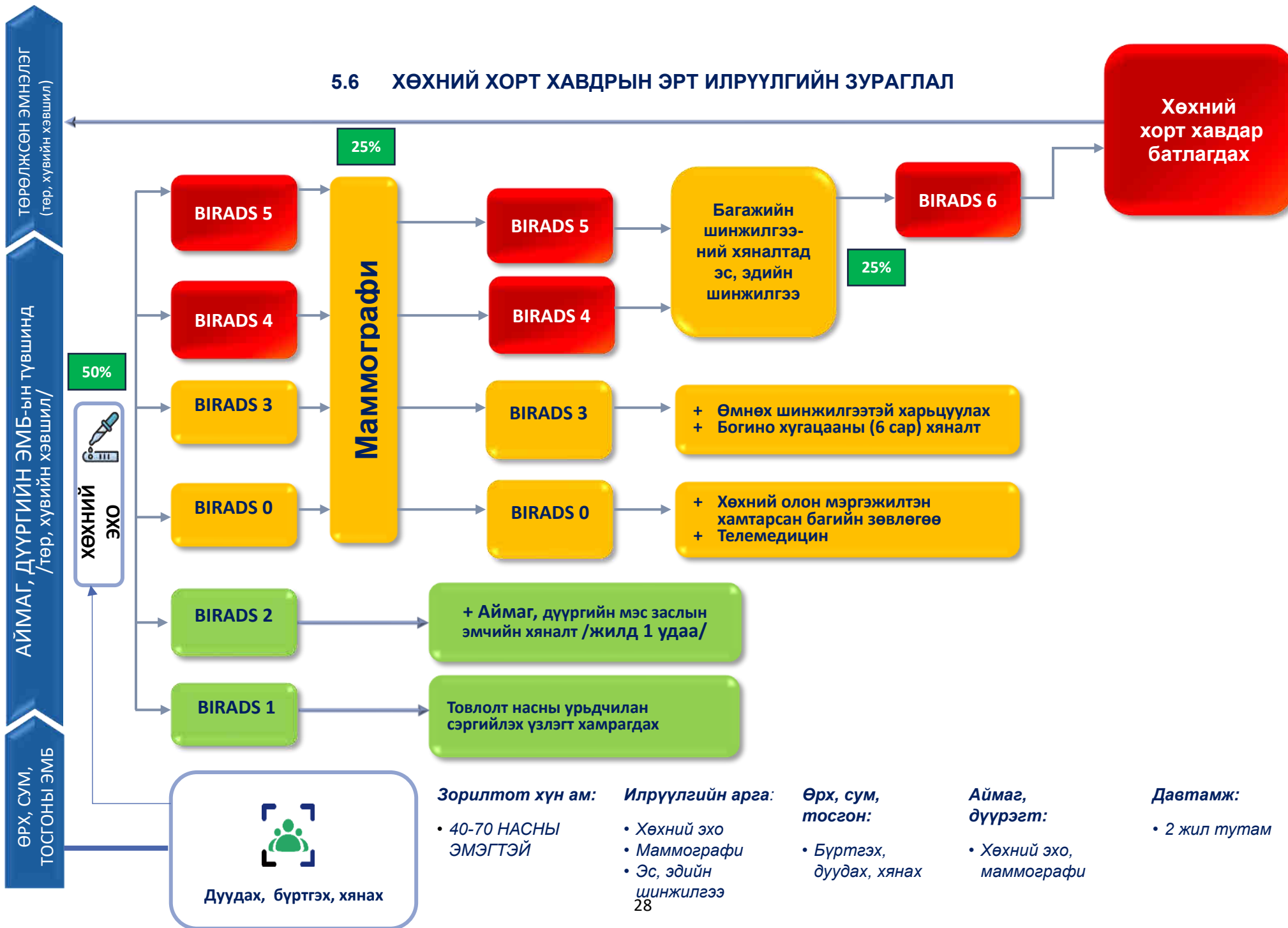

5.5 УМАЙН ХҮЗҮҮНИЙ ХОРТ ХАВДРЫН ЭРТ ИЛРҮҮЛГИЙН ЗУРАГЛАЛ

6.1. ХОРТ ХАВДРААС СЭРГИЙЛЭХ, ХЯНАХ ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ НЭГДСЭН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ (2025-2028)

Хөтөлбөрт тусгагдсан зорилт	№	Зорилтыг хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Санхүүгийн эх үүсвэр	Суурь түвшин	Шалгуур үзүүлэлт	Хүрэх түвшин				Төсөв (сая төгрөгөөр)				Төсөв (сая төгрөгөөр)	Хэрэгжүүлэгч байгууллага		
						2025 он	2026 он	2027 он	2028 он	2025 он	2026 он	2027 он	2028 он		Үндсэн	Хамтрагч	Оролцогч
Нэг. Хүн амын дунд хорт хавдрын анхдагч урьдчилан сэргийлэлтийн арга хэмжээг идэвхжүүлэх																	
Зорилт 1.1. Өрх, сумын хүн амын дунд халдварт бус өвчний эрсдэлт хүчин зүйлсийн судалгаа хийх, анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагуудад мэдээллийн сан, хяналтын тогтолцоог бүрдүүлэх	1	Өрх, сумын эрүүл мэндийн төвүүд иргэдийн дундах халдварт бус өвчний эрсдэлт хүчин зүйлийн тархалтын судалгааг үндэсний хэмжээнд хийх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Хамрагдвал зохих зорилтот бүлгийн хүн амын дундах судалгаанд хамрагдсан иргэдийн хувь	50%	100%	-	-	30.0	20.0	-	-	50.0	НЭМУТ	Аймаг, Нийслэлийн ЗДТГ	Сум, өрх, тосгоны эрүүл мэндийн төв
	2	Өрх, сумын эрүүл мэндийн төв айл, өрхүүдэд халдварт бус өвчний эрсдэлт зан үйлийн судалгаанд үндэслэн эрсдэлт бүлгийн хүн амыг хянах, хавдрын эрт илрүүлэгт дуудах ажлыг зохион байгуулах	Эрүүл мэндийн даатгалын сан	-	Зорилтот хүн амын хяналтын хувь, эрт илрүүлгийн хамрагдалтын хувь	25%	50%	70%	100%	-	-	-	-	-	Сум, өрх, тосгоны эрүүл мэндийн төв	ЭМДЕГ, Аймаг, Нийслэлийн ЗДТГ	-
Зорилт 1.2. Эрсдэлт хүчин зүйлсийн тархалтыг бууруулах	1	Илүүдэл жин, таргалалтаас сэргийлэх нөлөөллийн арга хэмжээ зохион байгуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Илүүдэл жин, таргалалттай хүн амын хувь 49.4% (STEPS-2019)	Илүүдэл жин, таргалалттай хүн амын хувь	45%	40%	35%	30%	70.0	70.0	70.0	70.0	280.0	НЭМУТ	Аймаг, Нийслэлийн ЗДТГ	Бүх шатны эрүүл мэндийн байгууллага
	2	Бүх төрлийн тамхины эрүүл мэндэд үзүүлэх сөрөг нөлөө болон дам тамхидалтын тархалтыг бууруулахад чиглэсэн мэдээлэл сурталчилгааны арга хэмжээ зохион байгуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	15-69 насны хүн амын дундах тамхины хэрэглээ 24.2% (STEPS-2019)	Хүн амын дундах тамхины хэрэглээ	20%	18%	16%	14%	100.0	100.0	100.0	100.0	400.0	НЭМУТ	Аймаг, Нийслэлийн ЗДТГ	Бүх шатны эрүүл мэндийн байгууллага
	3	Зонхилон тохиолдох хорт хавдрын эрсдэлт хүчин зүйлсийг бууруулах чиглэлээр удирдах хороогоор баталсан жилийн ажлын төлөвлөгөөний дагуу олон нийтэд чиглэсэн мэдээлэл сурталчилгааны ажил зохион байгуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Тухай жилд хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагааны биелэлтийн хувь	100%	100%	100%	100%	400.0	400.0	400.0	400.0	1,600.0	ЭМЯ	НЭМУТ	ХСҮТ, хэвлэл мэдээллийн байгууллагууд, ЭМБ-ууд
Зорилт 1.3. Эрсдэлт хүчин зүйлсийг бууруулах чиглэлээр салбар хоорондын хамтын ажиллагааг сайжруулах	1	Хавдрын эрсдэлт хүчин зүйлсийг бууруулах чиглэлээр салбар хоорондын хуралдаан зохион байгуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Зохион байгуулсан хурлын тоо	1	1	1	1	100.0	100.0	100.0	100.0	400.0	ЭМЯ	ХЗДХЯ, ЦЕГ, УУХҮЯ	НЭМУТ, ХСҮТ, ЭХЭМУТ ба бусад төрийн болон төрийн бус байгууллага

Зорилт 1.3. Эрсдэлт хүчин зүйлсийг бууруулах чиглэлээр салбар хоорондын хамтын ажиллагааг сайжруулах	2	Төрийн бус байгууллагуудын дунд хавдраас сэргийлэх, хянах чиглэлээр богино хугацааны төсөл шалгаруулж, урамшуулах замаар олон нийтийн оролцоог нэмэгдүүлэх	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийг дэмжих сан, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний тоо	2	2	2	2	200.0	200.0	200.0	200.0	800.0	ЭМЯ, НЭМҮТ	ХСҮТ	Төрийн бус байгууллага
Хоёр. Хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээний чадавхыг сайжруулж, орчин үеийн дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэх																	
Зорилт 2.1. Молекул биологи, молекул генетикийн оношилгооны чадавхыг сайжруулах	1	Хавдар судлалын үндэсний төвийн молекул генетикийн оношилгооны чадавхыг сайжруулж, орчин үеийн дэвшилтэт технологи (NGS) нэвтрүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Сиквенсийн арга (NGS)-аар хийсэн шинжилгээний нэр төрөл	-	5	10	-	750.0	-	-	-	750.0	ЭМЯ	ХСҮТ	-
	2	Уушги, ходоод, бүдүүн-шулуун гэдэс, хөх болон бусад хорт хавдрын бай, дархлаа эмчилгээнд шаардлагатай генийн мутаци тодорхойлох бхПГУ-ын шинжилгээний үзүүлэлт, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	6 төрлийн генийн мутацийг жилд 200 хүнд тодорхойлж байна.	Оношилгоонд шинээр нэвтэрсэн хавдрын генийн мутацийн шинжилгээний нэр төрлийн тоо	20	30	40	50	50.0	50.0	50.0	50.0	200.0	ХСҮТ, ЭСҮТ	ЭЭХХЗГ, ЭХЭМҮТ	ЭМДЕГ
	3	Удамшлын шалтгаант хорт хавдрын оношилгоонд генетикийн шинжилгээг нэвтрүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Удамшлын шалтгаант хорт хавдрын генетикийн шинжилгээ хийлгэсэн хүний тоо	-	-	100	200	-	-	-	-	-	ЭМЯ	УНТЭ, ХСҮТ	-
	4	Шинээр нэвтрүүлсэн молекул генетикийн оношилгооны чиглэлээр эмч, мэргэжилтнийг (лабораторийн эмч, техникч, мэдээлэл технологийн инженер, биоинформатикийн ажилтан, тоног төхөөрөмжийн инженер) багаар нь сургах, чадавхжуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Мэргэшсэн эмчийн тоо 10 байгаа ч хавдрын бай оношилгооны чиглэлээр мэргэшсэн эмч байхгүй.	Сургалтад хамрагдсан багийн тоо	1	2	1	1	100.0	100.0	100.0	100.0	400.0	ЭМЯ	ЭМХТ, ХСҮТ	УНТЭ
Зорилт 2.2. Эмгэг судлалын оношилгооны чадавхыг сайжруулж, орчин үеийн дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэх	1	Орон нутгийн эрүүл мэндийн байгууллагын эмгэг судлалын тусламж, үйлчилгээг сайжруулахад шаардлагатай слайд сканнер болон бусад тоног төхөөрөмжийн багцаар хангах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Тоног төхөөрөмжөөр бүрэн хангагдсан аймгийн тоо	7 (Дорнод, Завхан, Өвөрхангай, Өмнөговь, Увс, Хөвсгөл, Хэнтий аймаг)	5	-	-	5,921.0	4,000.0	-	-	9,921.0	ЭМЯ	ЭСҮТ	Аймгийн бүсийн оношилгоо, эмчилгээний төв, нэгдсэн эмнэлэг

Зорилт 2.2. Эмгэг судлалын оношилгооны чадавхыг сайжруулж, орчин үеийн дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэх	2	Дорнод, Завхан, Өвөрхангай, Өмнөговь, Увс, Хөвсгөл, Хэнтий аймаг болон бусад аймгийн эмгэг судлалын эмч, мэргэжилтнийг чадавхжуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Дорнод 2 эмч, Өмнөговь 1 эмч, Баянхонгор 1 эс судлаач, Дорноговь 1 эмч, Дархан-Уул 1 эс судлаачтай	Нийт 4 эмчийг шинээр бэлтгэж, 10 эмчийг чадавхжуулсан байна.	50%	50%	-	-	70.0	70.0	-	-	140.0	ЭСҮТ, ЭМХТ	Мэргэжлийн нийгэмлэг	Дорнод, Завхан, Өвөрхангай, Өмнөговь, Увс, Хөвсгөл, Хэнтий аймаг ба бусад аймгийн бүсийн оношилгоо, эмчилгээний төв, нэгдсэн эмнэлэг
	3	Дорнод БОЭТ-д элэгний хавдар, Увс НЭ-т ходоодны хавдар, Өвөрхангай БОЭТ-д толгой, хүзүүний байрлалын хавдрын оношилгоонд иммуногистохимийн шинжилгээг нэвтрүүлэх, үйл ажиллагааг тогтмолжуулах	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	-	Нэвтрүүлсэн иммуногистохимийн шинжилгээний тоо	Тус бүр 5	Тус бүр 10	Тус бүр 10	Тус бүр 10	20.0	20.0	-	-	40.0	ЭСҮТ	Дорнод БОЭТ, Увс НЭ, Өвөрхангай БОЭТ	-
	4	Эмгэг судлалын үндэсний төв, Хавдар судлалын үндэсний төвийг слайд сканнераар хангаж, цахим эдийн банк үүсгэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Эмгэг судлалын үндэсний төвд 1 слайд сканнер байна	Оношилгоонд ашигласан слайд сканнерийн тоо, цахим эдийн банк	Слайд сканнер-2, цахим эдийн банк-1	-	-	-	4358.0	-	-	-	4,358.0	ЭМЯ	ЭСҮТ, ХСҮТ	-
	5	Слайд сканнер ашиглан өндөр хөгжилтэй орноос эмгэг судлалын зөвлөн туслах үйлчилгээ авах, зайнаас орон нутагт мэргэжил арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх тогтолцоог бүрдүүлэх.	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Алсын зайн зөвлөгөөнөөр шийдсэн шинжилгээний тоо	50	130	200	300	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ЭСҮТ, УНТЭ, ХСҮТ	-
	6	Эмгэг судлалын үндэсний төвд сорьц аюулгүй тээвэрлэх бүтэц, зохион байгуулалтыг бүрдүүлэх, зориулалтын тээврийн хэрэгслээр хангах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	ЭМБ-ууд сорьцоо ЭСҮТ-рүү тээвэрлэдэг ба ЭСҮТ сорьц тээвэрлэх зориулалтын тээврийн хэрэгсэлтгүй.	Сорьц тээвэрлэх зориулалтын автомашин	3	-	-	-	420.0	-	-	-	420.0	ЭМЯ	ЭСҮТ	-
	7	Гистохимийн шинжилгээнд ашиглах будагч бодисын нэр төрлийг нэмэгдүүлэх.	Эрүүл мэндийн даатгалын сан	ЭСҮТ-д 12 төрлийн будагч бодис ашиглаж байна.	Шинжилгээний нэр төрлийн тоо	20	25	-	-	-	-	-	-	-	ЭСҮТ, ХСҮТ, ЭЭХХЗГ	ЭМБ-ууд	-

Зорилт 2.2. Эмгэг судлалын оношилгооны чадавхыг сайжруулж, орчин үеийн дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэх	8	Иммуногистохимийн шинжилгээний чадавхыг сайжруулах, нэр төрлийг нэмэгдүүлэх.	Эрүүл мэндийн даатгалын сан	ХСҮТ, ЭСҮТ-д иммуногистохимийн шинжилгээ хийж байна. 2023 онд 61 маркераар 2,628 шинжилгээ хийсэн, давхцал 81% байна.	Шинжилгээний тоо, маркерийн тоо	70	80	90	100	-	-	-	-	-	ЭСҮТ, ХСҮТ, ЭЭХХЗГ	ЭМБ-ууд	-
	9	Эмгэг судлалын үндэсний төвийг бүрэн автомат бхПГУ аппаратаар хангах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Нийлүүлсэн аппаратын тоо	1	-	-	-	400.0	-	-	-	400.0	ЭМЯ	ЭСҮТ, ХСҮТ, ЭЭХХЗГ	-
	10	Эмгэг судлалын олон улсын олон мэргэжилтний хамтарсан зөвлөгөөн, сургалт зохион байгуулж, эмч мэргэжилтнүүдийг чадавхжуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Жил бүр зохион байгуулсан зөвлөгөөн	1	1	1	1	70.0	70.0	70.0	70.0	280.0	ХСҮТ	ЭСҮТ	Аймаг, нийслэлийн төр хувийн хэвшлийн эрүүл мэндийн байгууллагууд
	11	Эмгэг судлалын үндэсний төвийн эмч, мэргэжилтнүүдийг зонхилох байрлалын хорт хавдрын оношилгооны чиглэлээр төрөлжүүлэн сургах, чадавхжуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	ЭСҮТ-д 18 анатомийн эмгэг судлаач эмч, 2 эс судлаач, 2 технологич ажиллаж байна.	Сургалтад хамрагдсан эмч, мэргэжилтний тоо	10	10	Давтан сургалт 50%	Давтан сургалт 50%	30.0	30.0	30.0	30.0	120.0	ЭМЯ	ЭСҮТ, ЭМХТ	-
Зорилт 2.3. Дүрс оношилгооны шинжилгээний хариуг зайнаас цахимаар хянах, үнэлгээ өгөх үйл ажиллагааг нэвтрүүлэх	1	Хавдрын тусламж, үйлчилгээ үзүүлж буй эрүүл мэндийн байгууллагууд хавдрын оношилгооны чиглэлээр олон мэргэжилтний зөвлөл байгуулж, эмч, мэргэжилтнүүдэд мэргэжил арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Шинээр байгуулагдсан олон мэргэжилтний зөвлөл, цахимаар холбогдсон тоо	Олон мэргэжилтний зөвлөл байгуулна	50	80	100	2.0	4.0	5.0	-	11.0	ХСҮТ, Дүрс оношилгооны эмч нарын нийгэмлэг	ЭСҮТ, УНТЭ, УГТЭ, УХТЭ	Аймаг, нийслэлийн ЭМГ, НЭ, БОЭТ
	2	Хавдрын дүрс оношилгооны шинжилгээний хариуг зайнаас цахимаар хянах, үнэлэх тогтолцоог бүрдүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Цахим системийн хөгжүүлэлтийн хувь	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ЭХМТ, мэргэжлийн нийгэмлэг, холбоод	-
Зорилт 2.4. Аймаг, нийслэлд хорт хавдрын мэс заслын тусламж, үйлчилгээг нэвтрүүлэх, чадавхжуулах	1	УНТЭ, УХТЭ-т толгой, хүзүүний хорт хавдрын мэс заслын тусламж, үйлчилгээг хөгжүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Хийгдсэн мэс заслын тоо	40-с доошгүй	50-с доошгүй	70-с доошгүй	80-с доошгүй	200.0	-	-	-	200.0	ЭМЯ	ХСҮТ	УНТЭ, УХТЭ

Зорилт 2.4. Аймаг, нийслэлд хорт хавдрын мэс заслын тусламж, үйлчилгээг нэвтрүүлэх, чадавхжуулах	2	Өвөрхангай аймгийн БОЭТ-д толгой хүзүүний байрлалын хавдрын мэс заслыг нэвтрүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Хийгдсэн мэс заслын тоо	20-с доошгүй	25-с доошгүй	35-с доошгүй	35-с доошгүй	100.0	-	-	-	100.0	ЭМЯ	ХСҮТ, ЗДТГ	Өвөрхангай аймгийн ЭМГ, БОЭТ
	3	Хан-Уул дүүргийн нэгдсэн эмнэлэгт толгой, хүзүүний мэс заслыг нутагшуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Хийгдсэн мэс заслын тоо	-	20-с доошгүй	35-с доошгүй	40-с доошгүй	100.0	-	-	-	100.0	ЭМЯ	ХСҮТ	Хан-Уул дүүргийн НЭ
Зорилт 2.5.Туяа эмчилгээний чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх	1	Бүтэн биеийн туяа эмчилгээг нэвтрүүлэхэд шаардлагатай хүний нөөцийг багаар нь сургах	Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Сургагдсан багийн тоо	1	1	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ, ХСҮТ	ЦЭК, ЭХЭМУТ	ОУАЭА
	2	ХСҮТ-ийн Туяа эмчилгээний төвийг 14 цагийн горимд шилжүүлэхэд шаардлагатай хүний нөөцийг бэлдэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Сургагдсан багийн тоо-1	1	-	-	-	90.0	-	-	-	90.0	ЭМЯ	ХСҮТ	-
	3	Ховд аймагт хавдрын туяа эмчилгээний нэгж шинээр байгуулах бэлтгэл ажлыг хангах	Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Туяа эмчилгээний шинэ нэгжийн байгууламж-2, сургах баг-2	-	Байгуула мж-100%	Хүний нөөц-100%	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ	ЦЭКАА, БШУЯ-ны ЦЦХГазар, ОУАЭА,
Зорилт 2.6. Робот мэс заслын технологийг нэвтрүүлэх	1	Робот мэс заслын технологид ажиллах эмч мэргэжилтнүүдийг багаар нь сургах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	ХСҮТ дээр 7 хүн сургалтын иж бүрдэл дээр дадлага хийж эхэлсэн.	Суралцсан багийн тоо	-	2-оос доошгүй	-	-	-	180.0	-	-	180.0	ЭМЯ	ЭМХТ	-
Зорилт 2.7.Хавдрын системийн эмчилгээний нэр төрлийг нэмэгдүүлэх, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх	1	Хими эмчилгээ хийх чадамж бүхий эрүүл мэндийн байгууллагын тоог нэмэгдүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Хими эмчилгээг 13 аймаг, 5 дүүрэгт хийж байна.	Хими эмчилгээ хийх чадамж бүхий эрүүл мэндийн байгууллагын нэмэгдсэн хувь	3 аймаг, 3 дүүрэг /27%/-	3 аймаг, 1 дүүрэг, /50% нэмэгдүүлнэ/-	-	-	220.0	-	-	-	220.0	ЭМЯ	ХСҮТ	Сэлэнгэ аймгийн НЭ, Дундговь аймгийн НЭ, Сүхбаатар аймгийн НЭ, Хэнтий аймгийн НЭ, Булган аймгийн НЭ, Дархан-Уул аймгийн НЭ, БЗД-НЭ, ЧД-НЭ, Налайх ЭМТ, Хан-Уул НЭ
	2	Эмнэлзүйн удирдамж, стандартд үндэслэн хими, бай, дархлаа болон даавар эмийн нэр төрлийг нэмэгдүүлэх	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Хими эмчилгээнд даатгалд хамрагдсан 27 Дархлаа -18 даавар эмчилгээ-5 эм бэлдмэл хэрэглэж байна.	Эмчилгээнд шинээр нэвтрүүлсэн эмийн тоо	25%	50%	75%	100%	-	-	-	-	-	ЭМЯ, ХСҮТ, ЭХЭМУТ	ЭЭХХЗГ	ЭМБ-ууд, Хангамжийн байгууллага

Зорилт 2.7.Хавдрын системийн эмчилгээний нэр төрлийг нэмэгдүүлэх, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх	3	Хими эмчилгээ судлалын сургалт зохион байгуулах, аймаг, нийслэлийн хавдрын эмч нарыг хими эмчилгээний чиглэлээр мэргэшүүлэх сургалтад хамруулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Хими эмчилгээний эмч аймагт 18, дүүрэгт 12, Хими эмчилгээний сувиллагч аймагт 29, дүүрэгт 7, Хими хорт эм найруулах эм зүйч аймагт 12, дүүрэгт 5, Хими хорт эм найруулах эм найруулагчийн тоо аймагт 13, дүүрэгт 6	Сургалтад хамрагдсан эмчийн тоо	10	10	10	10	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ЭЭХХЗГ, ХСҮТ, ЭМХТ	Төр, хувийн хэвшлийн эрүүл мэндийн байгууллага
	4	Химийн эм найруулах тоног төхөөрөмж (химийн эм найруулах сэсрэгч машин, ламинар бокс, эм хадгалах хөргүүр)-р хангах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Тоног төхөөрөмж 6 аймаг, 5 дүүрэгт байна. Үүнээс 5 аймаг, 2 дүүрэгт хуучирсан тул шинэчлэх шаардлагатай.	Тоног төхөөрөмжөөр хангасан аймгийн тоо	11 аймаг, 7 дүүрэг	-	-	-	723.0	-	-	-	723.0	ЭМЯ	ХСҮТ, НЭМГ	Аймаг, дүүргийн ЭМГ, НЭ
Зорилт 2.8. Хорт хавдрын үеийн сэргээн засах, хөнгөвчлөх, дэмжих тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулах	1	Хавдрын сэргээн засах тусламж, үйлчилгээний удирдамж боловсруулах, батлуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Батлагдсан удирдамж	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ	Мэргэжлийн салбар зөвлөл
	2	Хөнгөвчлөх эмчилгээ үзүүлэх чадамж бүхий эрүүл мэндийн байгууллагын тоог нэмэгдүүлэх.	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	Хөнгөвчлөх эмчилгээний өдрийн ор-23, Хэвтүүлэн эмчлэх орны тоо-192	Хөнгөвчлөх тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх орны нэмэгдсэн хувь хэмжээ	25%	50%	75%	100%	30.0	30.0	30.0	30.0	120.0	ЭМЯ	ХСҮТ	Аймаг, дүүргийн ЭМГ, НЭ
	3	Хөнгөвчлөх эмчилгээний багийг тасралтгүй сургалт (мэргэжил дээшлүүлэх, багц цаг, богино хугацааны сургалт, ажлын байрны дадлагажуулах, зайн сургалт)-д хамруулж чадавжуулах.	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Хөнгөвчлөхийн эмч-29 Хөнгөвчлөхийн сувиллагч-43 Сэтгэл зүйч-13 Нийгмийн ажилтан-19	Сургалтад хамрагдсан эмч, сувиллагчийн тоо	500	500	500	500	20.0	20.0	20.0	20.0	80.0	ЭМЯ	ХСҮТ	Аймаг, дүүргийн ЭМГ, НЭ
	4	Хорт хавдартай иргэдийн ар гэр, асран халамжлагчдад зориулсан сургалт, зөвлөгөө мэдээллийн арга хэмжээг өргөжүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Сургалтад хамрагдсан хүний тоо, боловсруулсан материалын тоо	300 хүн, 2 МСС материал	300 хүн, 2 МСС материал	300 хүн, 2 МСС материал	300 хүн, 2 МСС материал	50.0	50.0	50.0	50.0	200.0	ЭМЯ	ХСҮТ, НЭМҮТ, ЭХЭМҮТ	Аймаг, нийслэлийн ЭМГ, Нийгмийн эрүүл мэндийн төв, ТББ
	5	Хорт хавдрыг даван туулагчдын хөтөлбөрийг төлөвлөж, хэрэгжүүлэх	Эрүүл мэндийг дэмжих сан	-	Жилийн үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн хувь	100%	100%	100%	100%	50.0	50.0	50.0	50.0	200.0	ХСҮТ, НЭМҮТ, ЭХЭМҮТ	Төрийн бус байгууллага	-

Зорилт 2.9. Хавдар судлалын үндэсний төв-2 байгуулах төслийн бэлэн байдлыг хангах	1	Хавдар судлалын үндэсний 2-р төвийн ТЗЗҮ боловсруулах, батлуулах	Улсын төсөв	Хийгдээгүй байна	- Батлагдсан ТЗЗҮ	1	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ Ерөнхийлөгчийн тамгын газар	Сангийн яам ЭЗХЯ ХСҮТ	-
	2	Хавдар судлалын үндэсний 2-р төвийн зураг төслийг батлуулж, барилгын ажил эхлүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөв хөтөлбөр	Зургийн ажил эхэлсэн.	- Батлагдсан зураг - Барилгын ажлын гүйцэтгэлийн хувь	Барилгын хашаа, шугам сүлжээ засварлагдсан байна	Зураг батлагдсан байна	Барилгын ажлын Гүйцэтгэл-20%	Барилгын Гүйцэтгэл-50%	36,600.0	36,600.0	36,600.0	12,200.0	122,000.0	ЭМЯ Ерөнхийлөгчийн тамгын газар	Сангийн яам ЭЗХЯ ХСҮТ	-
	3	Хавдар судлалын үндэсний 2-р төвийн хүний нөөцийн бодлого төлөвлөлтийг хийж, хүний нөөцийг сургаж бэлтгэх ажлыг төлөвлөгөөний дагуу хийх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөв хөтөлбөр	Хүний нөөцийн төлөвлөлт хийх ажлын хэсэг томилогдсон	- Батлагдсан хүний нөөцийн төлөвлөгөө - Төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн хувь	Хүний нөөцийн төлөвлөгөө батлагдсан байна	Сургалт 25%	Сургалт 50%	Сургалт 50%	-	-	-	-	-	ЭМЯ АШҮҮИС ХСҮТ	Сангийн яам Боловсролын яам	-
Гурав. Хүний нөөцийг чадавхжуулах, тасралтгүй сургах																	
Зорилт 3.1. Хавдар судлалын төгсөлтийн дараах сургалтын тогтолцоонд шинэчлэл хийх	1	Хорт хавдрын мэс заслын төрөлжсөн мэргэшлийн индекс батлах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Мэргэжлийн индекс байхгүй	Индекс баталсан ЭМС-ын тушаал	1	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ, ЭМХТ	-
	2	Хорт хавдрын мэс заслын батлагдсан индексийн дагуу сургалтын хөтөлбөр боловсруулж, батлуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Хөтөлбөр байхгүй	Батлагдсан хөтөлбөрийн тоо	4	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ, ЭМХТ	-
	3	Хавдрын мэс заслын төрөлжсөн мэргэжлийн сургалт зохион байгуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Сургалтад хамрагдсан эмчийн тоо	16	20	20	20	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ, ЭМХТ	-
	4	Хавдрын ангиографийн мэргэжил дээшлүүлэх сургалтын хөтөлбөр боловсруулж, батлуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Хөтөлбөр байхгүй	Батлагдсан хөтөлбөр	1	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ, ЭМХТ	-
	5	Хавдрын ангиографийн мэргэжил дээшлүүлэх сургалт зохион байгуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Сургалтад хамрагдсан эмчийн тоо	12	12	12	12	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ, ЭМХТ	-
	6	Хавдрын хими эмчилгээ судлал, хавдрын туяа эмчилгээ, эмэгтэйчүүдийн хавдар судлал, хавдрын сувилахуй судлалын төрөлжсөн мэргэшлийн сургалтын хөтөлбөрийг шинэчлэн боловсруулах, батлах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Шинэчлэн батлуулсан хөтөлбөрийн тоо	4	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ, ЭМХТ	-

Зорилт 3.1. Хавдар судлалын төгсөлтийн дараах сургалтын тогтолцоонд шинэчлэл хийх	7	Хавдрын хими эмчилгээний эм найруулга зүй мэргэжил дээшлүүлэх сургалт зохион байгуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Хөтөлбөр байхгүй	Сургалтад хамрагдсан эм найруулагчийн тоо	20	10	10	5	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ, ЭМХТ	-
	8	Хавдрын хими эмчилгээний эм найруулга зүй мэргэжил дээшлүүлэх сургалтын хөтөлбөр боловсруулж батлах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Баталсан хөтөлбөр	1	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ, ЭМХТ	-
	9	Цус судлаач эмчийн мэргэжлийн индексийг шинэчилж, цус-хавдрын эмчийн мэргэжлийн индекс болгож өөрчлөн батлуулах	Улсын төсөв	-	Баталсан хөтөлбөр	1	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ЦСҮТ, ЭМХТ	-
	10	Хүний их эмч болон хүүхдийн эмч, НЭМС, сувилахуйн сургуулийн төгсөлтийн өмнөх болон дараах сургалтын хөтөлбөрт хүүхдийн хавдрын талаарх хичээлийг оруулах	Улсын төсөв	-	Төгсөлтийн өмнөх болон дараах сургалтын хөтөлбөрт хүүхдийн хавдрыг оруулах	-	50%	50%	-	-	-	-	-	-	БСШУЯ	ЭМЯ, ЭМХТ	ЭХЭМҮТ
Зорилт 3.2.Хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээ үзүүлдэг зарим ажлын байран дээрх эмч, мэргэжилтний хөдөлмөрийн нөхцлийг шинэчлэх	11	Хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээ үзүүлдэг зарим ажлын байран дээрх эмч, мэргэжилтний хөдөлмөрийн нөхцлийг үнэлүүлэх, шаардлагатай өөрчлөлтийг хийх	Улсын төсөв	-	Үнэлгээний дүн	-	50%	50%	-	100.0	-	-	100.0	ХНХЯ	ЭМЯ	-	
Дөрөв. Хорт хавдар, эрт илрүүлгийн бүртгэл, мэдээллийн чанарыг сайжруулах эрдэм, шинжилгээ судалгааны ажлыг өргөжүүлэх																	
4.1.Хорт хавдар, эрт илрүүлгийн бүртгэл мэдээлэл, тандалтын тогтолцоог сайжруулах																	
Зорилт 4.1.1.Хорт хавдрын бүртгэл, тандалтын тогтолцоог бэхжүүлэх	1	Хорт хавдрын бүртгэл, тандалтын датаг эрүүл мэндийн салбарт ашиглаж буй дата сантай мэдээлэл солилцох боломжийг бүрдүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Эрх зүйн орчин бүрдэж, мэдээлэл солилцох боломж бүрдсэн байна.	50%	50%	-	-	100.0	100.0	-	-	200.0	ЭМЯ, ХСҮТ, ЭХЭМҮТ	ЦХХЯ, Үндэсний дата төв	Аймаг, нийслэлийн ЭМГ,
	2	Хавдрын бүртгэл, тандалтын сургалт зохион байгуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Жил бүр тогтмол сургалт зохион байгуулж байна	Сургалтад хамрагдсан эмч мэргэжилтний тоо	50	60	80	100	50.0	50.0	50.0	50.0	200.0	ЭМЯ	ХСҮТ	Аймаг, нийслэлийн ЭМГ, НЭ
	3	Хорт хавдрын бүртгэл тандалт, хяналтын журмыг шинэчлэн батлуулах	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийг дэмжих сан	ЭМС-ын 2014 оны 431 тоот тушаал	Батлагдсан журам	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ	Мэргэжлийн салбар зөвлөл

Зорилт 4.1.2.Хавдрын эрт илрүүлгийн бүртгэл, мэдээллийг сайжруулах	1	Хавдрын эрт илрүүлгийн бүртгэлийн программыг хөгжүүлэх, 7 төрлийн хорт хавдрын эрт илрүүлгийг бүртгэх нэмэлт хөгжүүлэлт хийх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Умайн хүзүү, хөхний хорт хавдрын эрт илрүүлгийн бүртгэлийг www.screening.gov.mn-p хийж байна	Шинээр нэмэгдсэн модулийн тоо	7	-	-	-	200.0	-	-	-	200.0	ЭМЯ, ХСҮТ	ЭМХТ	-
4.2.Хорт хавдрын чиглэлээр эрдэм шинжилгээ судалгааны ажлыг өргөжүүлэх																	
Зорилт 4.2.1.Зонхилон тохиолдох хорт хавдрын эдийн биобанкийг өргөжүүлэх	1	Хорт хавдрын эдийн биобанк үүсгэх, өргөжүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Эдийн банк -1	-	-	50%	50%	-	-	-	-	-	ЭСҮТ	ХСҮТ	-
Зорилт 4.2.2. Молекул эпидемиологийн судалгааг хөгжүүлэх	1	Зонхилон тохиолдох хорт хавдрын молекул генетикийн болон орчны хүчин зүйлс, халдварын хүчин зүйлсийн харилцан хамаарлыг эсийн болон молекулын түвшинд судлах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Судалгааны тоо	-	-	1	-	-	-	100.0	-	100.0	ЭМЯ	ХСҮТ, ЭХЭМҮТ	Төр, хувийн хэвшлийн ЭМБ-ууд
Зорилт 4.2.3.Эмнэлзүйн туршилт судалгааг хөгжүүлэх	1	Олон улсын судалгааны байгууллагуудтай хамтарч, эмнэлзүйн туршилт судалгааны суурь тавих	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Дельта вирусийн эмийн IIa шатны туршилт судалгааг амжилттай хэрэгжүүлсэн	Олон улсын байгууллагатай хамтарсан гэрээ хэлэлцээрийн тоо	1	1	1	1	100.0	100.0	100.0	100.0	400.0	ЭМЯ	ХСҮТ, ЭХЭМҮТ	ЭМХТ
	2	Эмнэлзүйн туршилт судалгааг хөгжүүлэхэд шаардлагатай "Эмнэлзүйн сайн туршлага"-ын сургалтад эмч, мэргэжилтнүүдийг хамруулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	ХСҮТ-ийн цөөн тооны эмч мэргэжилтэн GCP сургалтыг дүүргэсэн гэрчилгээтэй	GCP сургалтад хамрагдсан эмч, мэргэжилтний тоо	50	100	150	200	80.0	80.0	80.0	80.0	320.0	ЭМЯ	ХСҮТ, ЭХЭМҮТ	ЭМХТ
	3	Олон төвт эмнэлзүйн судалгаанд оролцох замаар шинэ эм, бэлдмэл, технологи нэвтрүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Шинээр нэвтрүүлсэн эм, бэлдмэлийн тоо	-	-	1	2	-	-	100.0	100.0	200.0	ЭМЯ	ЭЭХХЗГ	ХСҮТ
Зорилт 4.2.4.Хорт хавдрын эрсдэлт хүчин зүйл, шалтгаан болон эмчилгээ, оношилгооны чиглэлээр үндэсний хэмжээнд хийгдсэн нэгдсэн мэдээний сан бүрдүүлэх	1	Хорт хавдрын чиглэлээр үндэсний хэмжээнд хийгдсэн судалгааны эмхэтгэлийг тогтмол хэвлүүлэн түгээх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Хэвлэгдсэн сэтгүүл, эмхэтгэлийн тоо	100	100	100	100	50.0	50.0	50.0	50.0	200.0	ЭМЯ	ХСҮТ	ЭМХТ
	2	Эрдэм шинжилгээ, судалгаа, өгүүллийг цахимаар байршуулан түгээх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Цахим хаягт байршсан нийтлэлийн тоо	100	200	300	400	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ, ЭХЭМҮТ	ЭМХТ
НИЙТ														146,703.0			

НЭГ. ЭЛЭГНИЙ ХОРТ ХАВДРЫН ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Зорилтыг хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Санхүүгийн эх үүсвэр	Суурь түвшин	Шалгуур үзүүлэлт	Хүрэх түвшин				Төсөв (сая төгрөгөөр)				Нийт төсөв (сая төгрөгөөр)	Хэрэгжүүлэгч байгууллага		
				2025 он	2026 он	2027 он	2028 он	2025 он	2026 он	2027 он	2028 он		Үндсэн	Хамтрагч	Оролцогч
1.1.Элэгний хорт хавдраас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг зохион байгуулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
1.1.1.Элэгний хорт хавдраас урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх чиглэлээр мэдээлэл сургалт, сурталчилгааны ажлын төлөвлөгөөг жил бүр удирдах хороогоор батлуулан, хэрэгжүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл хөтөлбөр	-	Жилийн төлөвлөгөөний биелэлтийн хувь	100%	100%	100%	100%	-	-	-	-	-	ЭМЯ	НЭМҮТ, ХӨСҮТ, ХСҮТ	Төрийн болон төрийн бус байгууллага
1.1.2. Насанд хүрэгчдийн дархлаажуулалтын товд Гепатитын В вирусийн эсрэг вакцины товд оруулж, хамрагдалтыг нэмэгдүүлэх	Улсын төсөв	Гепатитын В вирусийн эсрэг дархлаажуулалта д 2023 онд 15,947 эрүүл мэндийн ажилтан, 3,637 иргэд сайн дурын вакцинд хамруулсан нь 18-аас дээш насны хүн амын 1%-ийг эзэлж байна.	Дархлаажуулалтад хамрагдсан хувь	-	10%	20%	30%	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХӨСҮТ	Анхан болон лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллага, Нийгмийн эрүүл мэндийн төвүүд
1.2. Элэгний хорт хавдрыг эрт илрүүлэх, эрт оношлох үйл ажиллагааг зохион байгуулах, эрүүл мэндийн байгууллагуудын чадавхыг бэхжүүлэх чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
1.2.1. Гепатитын В, С вирусийн илрүүлгийн шинжилгээнд 18-аас дээш насны, өмнө нь шинжилгээнд хамрагдаж байгаагүй иргэдээс эхлэн хамруулж, элэгний хорт хавдрын эрт илрүүлгийн зорилтот бүлгийн хүн амыг тодорхойлох	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан, Олон улсын төсөл хөтөлбөр	Элэг бүтэн Монгол /2017-2020/ арга хэмжээний хүрээнд 1,152,220 хүнийг В, С вирусийн илрүүлэгт хамруулахад В вирусийн халдвар эерэг илэрсэн хүний тоо 90,376 (7.8%), С вирусийн халдвар эерэг илэрсэн хүний тоо 107,871 (9.4%) байсан.	Гепатитын В, С вирусийн түргэвчилсэн шинжилгээнд хамрагдсан хүн амын эзлэх хувь	10%	30%	50%	50%	2,400.0	3,200.0	4,800.0	4,800.0	15,200.0	ЭМЯ	ХӨСҮТ, Аймаг, нийслэлийн ЭМГ, ТББ	Анхан болон лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллагууд /төр, хувийн хэвшил/
1.2.2. Зорилтот бүлгийн хүн амыг элэгний хорт хавдрын эрт илрүүлэгт алгоритмийн дагуу хамруулах	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	Улсын хэмжээнд 2024 оны эхний 4 сарын байдлаар элэгний хорт хавдрын эрт илрүүлэг үзлэгт 40-65 насны 103,028 (11.3%) хүн хамрагдсанаас 21 хорт хавдар оношлогдсон.	Зорилтот бүлгийн хүн амын эрт илрүүлэгт хамрагдсан хувь	10%	30%	50%	50%	7,800.0	1,500.0	1,500.0	1,500.0	12,300.0	ЭМЯ	ХӨСҮТ, ХСҮТ	Лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллага /төр, хувийн хэвшил/

1.2.3. Жирэмсний хяналтаас Гепатитын В вирусийн халдвар илэрсэн жирэмсэн эх болон хүүхдийн илрүүлэг, хяналтыг сайжруулах	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	-	Илрүүлэгт хамрагдсан хүүхдийн хувь	-	40%	50%	60%	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХӨСҮТ, ЭХЭМҮТ	Анхан болон лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллага, Нийгмийн эрүүл мэндийн төвүүд
1.2.4. Элэгний хорт хавдрын эрт илрүүлгийн заавар боловсруулж, батлуулах	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан, Олон улсын төсөл хөтөлбөр	Заавар байхгүй	Батлагдсан эрт илрүүлгийн заавар	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХӨСҮТ, ХСҮТ	-
1.2.5. Элэгний хорт хавдрын эрт илрүүлэгт шаардлагатай хэт авиан аппаратаар төрийн өмчит эрүүл мэндийн байгууллагыг хангах	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан, Олон улсын төсөл хөтөлбөр	Улсын хэмжээнд 21 аймаг, 9 дүүрэгт эхо аппараттай.	6 бүсийн төв, 6 дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг, 3 төв эмнэлэгт шинээр нийлүүлсэн суурин хэт авиан аппаратын тоо	-	6	9	-	-	1,740.0	2,610.0	-	4,350.0	ЭМЯ	Сангийн яам	6 бүсийн төв, 6 дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг, 3 төв эмнэлэг
1.2.6. Элэгний хорт хавдрын эрт илрүүлэг хийх хэт авиан оношилгооны эмч нарыг сургалтад хамруулж, бэлтгэх	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан, Олон улсын төсөл хөтөлбөр	Улсын эмнэлэгт 117 хэт авиан оношилгооны эмч аймаг, нийслэлд ажиллаж байна.	Элэгний хорт хавдрыг эрт оношлох чиглэлээр сургагдсан хэт авиан оношилгооны эмчийн тоо /төр, хувийн хэвшил/	100	100	Давтан сургалт 50%	Давтан сургалт 100%	30.0	30.0	30.0	30.0	120.0	ЭМЯ ЭМХТ	ХСҮТ, Дүрс оношилгооны эмч нарын нийгэмлэг	Аймаг, Нийслэлийн Эрүүл мэндийн газар, Хувийн хэвшлийн эрүүл мэндийн байгууллага
1.2.7. Элэгний хорт хавдрын эрт илрүүлэгт дуудах, эргэн дуудах системийг хөгжүүлж, тогтолцоог бүрдүүлэх	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан, Олон улсын төсөл хөтөлбөр	-	Эрт илрүүлэг эргэн дуудах тогтолцооны программд мэдээний сан үүсгэсэн байгууллагын эзлэх хувь	50%	100%	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ, ЭМХТ, ХСҮТ	Аймаг, нийслэлийн ЭМГ	Төр, хувийн хэвшлийн бүх шатны эрүүл мэндийн байгууллага, Үндэсний статистикийн хороо
1.3.Элэгний хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээний чадавхыг сайжруулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
1.3.1. Элэгний хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээний зааврыг шинэчлэн боловсруулж, батлуулах	Улсын төсөв, Олон улсын байгууллагын төсөл хөтөлбөр	Элэгний хорт хавдрын эмнэлзүйн заавар 2017 онд батлагдсан	Эрүүл мэндийн сайдын тушаалаар батлагдсан эмнэлзүйн заавар	100%	-	-	-	10.0	-	-	-	10.0	ЭМЯ	ХСҮТ, Мэргэжлийн салбар зөвлөл	-

1.3.2. Эрт илрүүлгээр оношлогдсон Гепатит В, С вирус тээгч иргэдийг хянах, эмчлэх тогтолцоог бүрдүүлж, хамрагдалтыг сайжруулах	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	Элэг бүтэн Монгол /2017-2020/ онд 22,466 буюу В вирусийн тодорхойлох шинжилгээнд хамрагдсан иргэдийн 41.1%-ыг В вирусийн эмчилгээнд, 29,729 буюу С вирусийн идэвхжил тодорхойлох шинжилгээнд хамрагдсан иргэдийн 67.3%-ыг С вирусийн эмчилгээнд тус тус хамруулсан.	Тухайн жилийн зорилтот хүн амын эмчилгээнд хамрагдсан хүний эзлэх хувь	Тухайн жилийн гепатит В вирусийн идэвхжил тодорхойлох шинжилгээнд хамрагдсан иргэдийн 50%-с доошгүй, Гепатит С вирусийн идэвхжил тодорхойлох шинжилгээнд хамрагдсан иргэдийн 60%-с доошгүй эмчилгээнд хамруулах	Тухайн жилийн гепатит В вирусийн идэвхжил тодорхойлох шинжилгээнд хамрагдсан иргэдийн 50%-с доошгүй, Гепатит С вирусийн идэвхжил тодорхойлох шинжилгээнд хамрагдсан иргэдийн 70%-с доошгүй эмчилгээнд хамруулах	Тухайн жилийн гепатит В вирусийн идэвхжил тодорхойлох шинжилгээнд хамрагдсан иргэдийн 70%-с доошгүй эмчилгээнд хамруулах, Гепатит Д вирусийн идэвхжил тодорхойлох шинжилгээнд хамрагдсан иргэдийн 30% хамруулах	Тухайн жилийн гепатит В вирусийн идэвхжил тодорхойлох шинжилгээнд хамрагдсан иргэдийн 50%-с доошгүй, Гепатит С вирусийн идэвхжил тодорхойлох шинжилгээнд хамрагдсан иргэдийн 70%-с доошгүй эмчилгээнд хамруулах, Гепатит Д вирусийн идэвхжил тодорхойлох шинжилгээнд хамрагдсан иргэдийн 40% хамруулах	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХӨСҮТ, ХСҮТ	Лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллага /төр, хувийн хэвшил/
1.3.3. Бүсийн төвүүдэд иммунологийн шинжилгээгээр хавдрын маркер тодорхойлох, бүсийн аймгуудаас сорьц тээвэрлэх тогтолцоог бий болгох	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	-	Хавдрын маркер тодорхойлох шинжилгээг тогтмол хийх, сорьц аюулгүй тээвэрлэх чадамж бүхий лабораторийн тоо	6	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ	6 бүсийн төв
1.3.4. Аймаг, дүүргийн төр хувийн хэвшлийн эрүүл мэндийн байгууллагуудын дүрс оношилгооны эмч нарыг элэгний хорт хавдрын дүрс оношилгоо (PET CT scan, тодосгогчтой MRI, CT)-ны чиглэлээр төгсөлтийн дараах сургалтад тасралтгүй хамруулж, бэлтгэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл хөтөлбөр	Аймаг, дүүрэгт 108 дүрс оношилгооны эмч төрийн өмчийн эрүүл мэндийн байгууллагад ажиллаж байна.	Сургалтад хамрагдсан дүрс оношилгооны эмч мэргэжилтний тоо	40	80	Давтан сургалт 80	Давтан сургалт 80	60.0	60.0	60.0	60.0	240.0	ЭМЯ ЭМХТ	Дүрс оношилгооны нийгэмлэг ХСҮТ	Аймаг, нийслэлийн ЭМГ
1.3.5. Элэгний хорт хавдрын эмчилгээнд цацраг идэвхт бодис ашиглах чиглэлээр багаар нь сургах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл хөтөлбөр	-	Сургагдсан баг (4 эмч, мэргэжилтэн)-ийн тоо	-	1 баг	-	-	-	120.0	-	-	120.0	ЭМЯ	ЭМХТ, ЦЭК	ХСҮТ

1.3.6. Элэг шилжүүлэн суулгах мэс заслын дараах эмчилгээ (дархлаа дарангуйлах эмчилгээ), хяналтыг тухайн эмнэлэг хариуцах зохицуулалтыг хийх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл хөтөлбөр	Улсын хэмжээнд УНТЭ хийж байна.	Дархлаа дарангуйлах эмчилгээ хийх чадамжтай эрүүл мэндийн байгууллагын тоо	2	3	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ, ЭМДЕГ, ЭЭХХЗГ	УНТЭ	ХСҮТ, УХТЭ
1.3.7. Элэгний хорт хавдрын эрт илрүүлэг, оношилгоо, эмчилгээнд шаардлагатай эм, эмнэлгийн хэрэгслийн чанар, хүртээмж, хангамжийг сайжруулах, нэгдсэн худалдан авалтаар авах зохицуулалтыг хийх	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	-	Эм, эмнэлгийн хэрэгслийн хангамж, хүртээмж, цахим дэлгүүрт байршсан эм, эмнэлгийн хэрэгслийн тоо	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ, ЭЭХХЗГ	ХСҮТ, ЭСҮТ	Төрийн өмчит эрүүл мэндийн байгууллага
1.4. Элэгний хорт хавдрын үеийн эмнэлгийн тусламж үйлчилгээний төвлөрлийг сааруулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
1.4.1.Дорнод аймгийг зүүн бүсийн элэгний хорт хавдрын мэс засал эмчилгээний төв болгон хөгжүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл хөтөлбөр	Элэгний хорт хавдрын мэс засал хийхгүй байна	Амжилттай хийсэн элэгний хорт хавдрын мэс заслын тоо	10	20	35	50-аас дээш	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ, УНТЭ, УХТЭ	Дорнод аймгийн ЭМГ, БОЭТ
1.4.2.Сонгинохайрхан дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг, Хан-Уул дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг, Сүхбаатар дүүргийн Сэлбэ нэгдсэн эмнэлэгт элэгний хорт хавдрын мэс заслыг хөгжүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл хөтөлбөр	Элэгний хорт хавдрын мэс засал хийхгүй байна	Амжилттай хийсэн элэгний хорт хавдрын мэс заслын тоо	10	20	40	50-аас дээш	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ, УНТЭ, УХТЭ	СХД-НЭ, Хан-Уул НЭ, СБД-Сэлбэ НЭ
1.4.3. Дорнод аймгийн БОЭТ, СХД-НЭ, Хан-Уул-НЭ, СБД-ийн Сэлбэ нэгдсэн эмнэлэгт элэгний хавдрын мэс засал эмчилгээ хийхэд шаардлагатай нээлттэй болон дурангийн мэс заслын иж бүрдлээр хангах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл хөтөлбөр	4 иж бүрдэлтэй	Хангасан мэс заслын иж бүрдлийн тоо	Нээлттэй-8, Дуран-4	-	-	-	2,280.0	-	-	-	2,280.0	ЭМЯ	Нутгийн захиргааны байгууллага, ИТХ, НЭМГ	Дорнод аймгийн БОЭТ, СХД-НЭ, Хан-Уул-НЭ, СБД-ийн Сэлбэ нэгдсэн эмнэлэг

1.4.4. Дорнод аймгийн БОЭТ, СХД-НЭ, Хан-Уул-НЭ, СБД-ийн Сэлбэ нэгдсэн эмнэлэгт элэгний хавдрын мэс заслыг хөгжүүлэхэд шаардлагатай хүний нөөцийг (элэг цөс, нойр булчирхайн хавдрын мэс засалч, мэдээгүйжүүлэг, эрчимт эмчилгээ, эмгэг судлалын эмч, сувилагч, техникч) багаар нь бэлтгэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл хөтөлбөр	Элэг цөс, нойр булчирхайн хавдрын мэс заслын чиглэлээр мэргэшсэн хүний нөөцгүй	Бэлтгэгдсэн багийн тоо	4	-	-	-	30.0	30.0	30.0	30.0	120.0	ЭМЯ ЭМХТ	ХСҮТ УНТЭ УХТЭ	Дорнод аймгийн БОЭТ, СХД-НЭ, Хан-Уул-НЭ, СБД-ийн Сэлбэ нэгдсэн эмнэлэг
1.4.5.Элэгний хавдрын мэс заслын үндэсний баг Дорнод аймагт улирал тутам сэлгэн ажиллах, ажлын байрны сургалт зохион байгуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл хөтөлбөр	-	Хамтран хийсэн элэгний хавдрын мэс заслын тоо	6	10	14	20	20.0	20.0	20.0	20.0	80.0	ЭМЯ ЭМХТ ХСҮТ	УНТЭ УХТЭ Дорнод БОЭТ	Мэргэжлийн нийгэмлэг, холбоод
1.4.6. Аймаг, дүүргийн төр хувийн хэвшлийн эмнэлгүүдийн ангиографийн эмч нарыг элэгний хавдрын үеийн дүрсийн хяналтат оношилгоо, мэс ажилбарын чиглэлээр төгсөлтийн дараах богино хугацааны болон ажлын байрны дагалдан сургалтад хамруулж, сургах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Ангиографийн эмч орон нутагт 12, дүүргийн эмнэлэгт байхгүй.	Сургалтад хамрагдсан ангиографийн эмч мэргэжилтний тоо	5	10	15	20	40.0	40.0	40.0	40.0	160.0	ЭМХТ ХСҮТ	Аймаг нийслэлийн ЭМГ, НЭ	ЗДТГ
1.5. Элэгний хорт хавдрын үеийн хими, туяа эмчилгээний чанар хүртээмжийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө															
1.5.1. Элэгний хорт хавдарт стереотактик биеийн туяа эмчилгээг нэвтрүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл хөтөлбөр, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	Элэгний хорт хавдартай 3 өвчтөнд стереотактик туяа эмчилгээг амжилттай хийж эхэлсэн.	Стереотактик туяа эмчилгээ хийгдсэн өвчтний тоо	15	30	45	60	-	-	-	-	-	ХСҮТ	ЦЭК, ЭМДЕГ	ОУАЗА

1.5.2. Мэс засал хийх боломжгүй, хожуу үеийн, дахилт өгсөн элэгний хорт хавдрын системийн эмчилгээг өргөжүүлэх, эм тарианы нэр төрлийг нэмэгдүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл хөтөлбөр, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	Элэгний хорт хавдрын системийн эмчилгээг 2021 оноос эхэлсэн, 2024 онд дархлаа бай хавсарсан эмчилгээг эхэлсэн.	Системийн эмчилгээнд хамрагдсан хүний тоо	100	130	150	200	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ, ЭЭХХЗГ, ЭМДЕГ	Системийн эмчилгээ хийдэг бүх түвшний эрүүл мэндийн байгууллага
НИЙТ												34,980.0			

ХОЁР. УЛААН ХООЛОЙ, ХОДООД, БҮДҮҮН-ШУЛУУН ГЭДЭСНИЙ ХОРТ ХАВДРЫН ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Зорилтыг хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Санхүүгийн эх үүсвэр	Суурь түвшин	Шалгуур үзүүлэлт	Хүрэх түвшин				Төсөв (сая төгрөгөөр)				Нийт төсөв (сая төгрөгөөр)	Хэрэгжүүлэгч байгууллага		
				2025 он	2026 он	2027 он	2028 он	2025 он	2026 он	2027 он	2028 он		Үндсэн	Хамтрагч	Оролцогч
2.1. Улаан хоолой, ходоод, бүдүүн шулуун гэдэсний хорт хавдраас урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
2.1.1. Ходоодны хорт хавдраас сэргийлэх, эрт илрүүлэх чиглэлээр мэдээлэл сургалт, сурталчилгааны ажлын төлөвлөгөөг жил бүр удирдах хороогоор батлуулан, хэрэгжүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Жилийн төлөвлөгөөний биелэлтийн хувь	100%	100%	100%	100%	-	-	-	-	-	ЭМЯ	НЭМҮТ, ХӨСҮТ, ХСҮТ	Төрийн болон төрийн бус байгууллага
2.1.2. Давсны хэрэглээ (түргэн хоол, ерөнхий боловсролын сургууль, хоол үйлдвэрлэл, амтлагч г.м)-г бууруулах, эрүүл амьдралын хэв маягийг дэмжих чиглэлээр нөлөөллийн ажил зохион байгуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Улсын хэмжээнд өдөрт хэрэглэх давсны хэрэглээ 11 грамм байна /STEPS/	Давсны хэрэглээг бууруулсан хувь	-	-	-	40%	-	60.0	60.0	60.0	180.0	ЭМЯ, НЭМҮТ	ХХАХҮЯ, БЯ, АЗСЯ, Аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, Хэвлэл мэдээллийн байгууллага	Аймаг, нийслэлийн эрүүл мэндийн газар, Хоол үйлдвэрлэгч ААН
2.1.3. Чихэрлэг бүтээгдэхүүн (чихэрлэг ундаа, чихэрлэг хүнс)-ий хэрэглээг бууруулах чиглэлээр иргэд, аж ахуйн нэгжид ухуулга, нөлөөллийн арга хэмжээг зохион байгуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Хоол тэжээлийн 5-р судалгаагаар чихэрлэг ундааны хэрэглээ 6-11 насанд 43,8 хувь, чихэрлэг хүнсний хэрэглээ 17,3 хувь байна.	Чихэрлэг бүтээгдэхүүний хэрэглээг бууруулсан хувь	-	-	-	50%	-	60.0	60.0	60.0	180.0	ЭМЯ, НЭМҮТ	ХХАХҮЯ, БЯ, АЗСЯ, Аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, Хэвлэл мэдээллийн байгууллага	Аймаг, нийслэлийн эрүүл мэндийн газар, Хоол үйлдвэрлэгч ААН
2.1.4. Транс тосны хэрэглээг бууруулах чиглэлээр иргэд, олон нийт, шийдвэр гаргагчдад ухуулга, нөлөөллийн арга хэмжээг зохион байгуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Хоол тэжээлийн 5-р судалгаагаар шарсан, хуурсан хоолны хэрэглээ 6-11 насанд 20.4 хувь байна.	Транс тосны хэрэглээг бууруулсан хувь	-	-	-	50%	-	40.0	40.0	40.0	120.0	ЭМЯ, НЭМҮТ	ХХАХҮЯ, БЯ, АЗСЯ, Аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, Хэвлэл мэдээллийн байгууллага	Аймаг, нийслэлийн эрүүл мэндийн газар, Хоол үйлдвэрлэгч ААН
2.1.5. Хоол үйлдвэрлэл, үйлчилгээний газарт тавигдах шаардлагад заагдсан аяга, таваг угаах төхөөрөмж, аяга, таваг ариутгах төхөөрөмжийн ашиглалтын судалгааг хийж, стандартын мөрдлөгийг сайжруулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	MNS 4946:2019	Аяга, таваг угаагх төхөөрөмж, аяга таваг ариутгах төхөөрөмжтэй үйлчилгээний байгууллагын нэмэгдсэн хувь	20%	30%	40%	50%	40.0	40.0	40.0	40.0	160.0	ЭМЯ	ХААЯ, НЭМГ, НХХААГ, НЭМҮТ, Хэвлэл мэдээллийн байгууллага	Хоол үйлдвэрлэл, үйлчилгээний байгууллага

2.1.6. Ундны ус, хүнсэнд ашиглах хуванцар савны хэрэглээг бууруулах ухуулга, нөлөөллийн ажил зохион байгуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Ундны ус, хүнсэнд ашиглах хуванцар савны хэрэглээний суурь судалгаа хийж, хэрэглээг бууруулсан байна.	Хуванцар савны хэрэглээг бууруулсан хувь.	10%	30%	40%	50%	40.0	40.0	40.0	40.0	160.0	ЭМЯ, НЭМҮТ	БОЯ, БЯ, ХХАХҮЯ, Аймаг, нийслэлийн ЗДТГ, Хэвлэл мэдээллийн байгууллага	ЕБС, их дээд сургууль, айл, өрхүүд
2.2. Улаан хоолой, ходоод, бүдүүн шулуун гэдэсний хорт хавдрыг эрт илрүүлэх, эрт оношлох үйл ажиллагааг зохион байгуулах, эрүүл мэндийн байгууллагуудын чадавхыг бэхжүүлэх чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө															
2.2.1. Ходоод, улаан хоолойн хорт хавдрын эрт илрүүлэгт 40-с дээш насны иргэдийг хамруулах	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	-	Тухайн жилийн зорилтот бүлгийн хүн амын эрт илрүүлэгт хамрагдсан хувь	10%	30%	50%	50%	6,300.0	15,120.0	15,120.0	15,120.0	51,660.0	ЭМЯ	ХӨСҮТ, ХСҮТ	Лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллага /төр, хувийн хэвшил/
2.2.2. Бүдүүн, шулуун гэдэсний хорт хавдрын эрт илрүүлэгт 45-аас дээш насны иргэдийг хамруулах	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	-	Тухайн жилийн зорилтот бүлгийн хүн амын эрт илрүүлэгт хамрагдсан хувь	10%	30%	50%	50%	1,300.0	4,800.0	4,800.0	4,800.0	15,700.0	ЭМЯ	ХӨСҮТ, ХСҮТ	Лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллага /төр, хувийн хэвшил/
2.2.3. Ходоод, улаан хоолойн хорт хавдрын эрт илрүүлгийн заавар боловсруулах, батлуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Байхгүй	Батлагдсан ходоод, улаан хоолойн хорт хавдрын эрт илрүүлгийн заавар	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ	-
2.2.4. Бүдүүн, шулуун гэдэсний хорт хавдрын эрт илрүүлгийн заавар боловсруулах, батлуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Байхгүй	Батлагдсан бүдүүн, шулуун гэдэсний хорт хавдрын эрт илрүүлгийн заавар	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ	-
2.2.5. Аймаг, нийслэлийн төрийн өмчит эрүүл мэндийн байгууллагуудыг эрт илрүүлгийн үзлэгт ашиглах уян дурангаар хангах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	2024 оны байдлаар аймагт 38, нийслэлд 24 дурангийн төвөр, нийт 62 төвөр байна.	Шинээр хангасан дурангийн гастроскопи, колоноскопи, угаалгын машин, хатаах шүүгээний тоо	25 гастроскопи, 35 колоноскопи, 23 угаалгын машин, 8 хатаах шүүгээ	-	-	-	5,840.0	-	-	-	5,840.0	ЭМЯ	Нутгийн захиргааны байгууллага, ИТХ, НЭМГ	Аймаг, нийслэлийн НЭ, БОЭТ
2.2.6. Орон нутгийн эрт илрүүлэгт шаардлагатай дурангийн иж бүрдлээр хангах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	2024 оны байдлаар аймагт 38, нийслэлд 24 дурангийн төвөр, нийт 62 төвөр байна.	Шинээр нийлүүлсэн дурангийн иж бүрдлийн тоо	-	5 дуран	-	-	-	3,000.0	-	-	3,000.0	ЭМЯ	Нутгийн захиргааны байгууллага, ИТХ, НЭМГ	Аймаг, нийслэлийн НЭ, БОЭТ

2.2.7. Аймаг, дүүргийн төр, хувийн хэвшлийн эрүүл мэндийн байгууллагын дурангийн эмч нарыг улаан хоолой, ходоод, бүдүүн шулуун гэдэсний хорт хавдрын дурангийн оношилгооны чиглэлээр төгсөлтийн дараах богино хугацааны болон ажлын байрны сургалтад тасралтгүй сургаж бэлтгэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Аймагт 44, дүүрэгт-14 дурангийн эмч ажиллаж байна.	Сургагдсан эмчийн тоо	40	40	Давтан сургалт 40	Давтан сургалт 40	40.0	40.0	40.0	40.0	160.0	ЭМЯ	ЭМХТ	Аймаг, дүүргийн дүрс оношилгооны болон эмгэг судлалын эмч нар
2.2.8. Улаан хоолой, ходоод, бүдүүн шулуун гэдэсний хорт хавдрын эрт илрүүлэгт дуудах, эргэн дуудах системийг хөгжүүлж, тогтолцоог бүрдүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Хавдар судлалын үндэсний төвийн хорт хавдрын эрт илрүүлгийн программыг 21 аймаг, нийслэлийн 9 дүүрэг ашиглаж байна.	Системийн хөгжүүлэлт, системийг ашиглах чадамж бүхий эрүүл мэндийн байгууллагын эзлэх хувь	50%	100%	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ, ЭМХТ, ХСҮТ	Аймаг, нийслэлийн ЭМГ	Төр, хувийн хэвшлийн бүх шатны эрүүл мэндийн байгууллага, Үндэсний статистикийн хороо
2.3. Улаан хоолой, ходоод, бүдүүн шулуун гэдэсний хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээний чадавхыг сайжруулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
2.3.1. Улаан хоолой, ходоодны хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээний зааврыг шинэчлэн боловсруулж, батлуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Улаан хоолой, ходоодны хорт хавдрын эмнэлзүйн заавар 2017 онд батлагдсан	Эрүүл мэндийн сайдын тушаалаар батлагдсан эмнэлзүйн заавар	100%	-	-	-	-	-	-	-	0	ЭМЯ	ХСҮТ, Мэргэжлийн салбар зөвлөл	-
2.3.2. Бүдүүн, шулуун гэдэсний хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээний зааврыг шинэчлэн боловсруулж, батлуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Бүдүүн шулуун гэдэсний хорт хавдрын эмнэлзүйн заавар 2017 онд батлагдсан	Эрүүл мэндийн сайдын тушаалаар батлагдсан эмнэлзүйн заавар	100%	-	-	-	-	-	-	-	0	ЭМЯ	ХСҮТ, Мэргэжлийн салбар зөвлөл	-
2.3.3. Улаан хоолой, ходоод, бүдүүн-шулуун гэдэсний эрт илрүүлэг, оношилгоо, эмчилгээнд шаардлагатай эм, эмнэлгийн хэрэгслийн чанар, хүртээмж, хангамжийг сайжруулах, нэгдсэн худалдан авалтаар авах зохицуулалтыг хийх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Эм, эмнэлгийн хэрэгслийн хангамж, хүртээмж, цахим дэлгүүрт байршсан эм, эмнэлгийн хэрэгслийн тоо	100%	-	-	-	-	-	-	-	0	ЭМЯ, ЭЭХХЗГ	ХСҮТ, ЭСҮТ	-
2.4.Ходоодны хорт хавдрын эмнэлгийн тусламж үйлчилгээний төвлөрлийг сааруулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
2.4.1. Увс аймагт ходоодны хорт хавдрын мэс заслыг хөгжүүлэх, баруун бүсийн ходоодны хорт хавдрын мэс засал эмчилгээний төв болгон хөгжүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Амжилттай хийсэн ходоодны хорт хавдрын мэс заслын тоо	10-аас доошгүй	20-аас доошгүй	35-аас доошгүй	40-өөс доошгүй	-	-	-	-	0	ЭМЯ	ХСҮТ, УНТЭ, УХТЗ, ЗДТГ	Увс аймгийн ЭМГ, НЭ

2.4.2. БГД-НЭ, СХД-НЭ, ХУД-НЭ, СБД-Сэлбэ нэгдсэн эмнэлэгт ходоодны хорт хавдрын мэс заслыг хөгжүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Сонгинохайрхан дүүрэгт ходоодны хорт хавдрын мэс засал 2023 оноос хийж эхэлсэн. Баянгол дүүрэгт хавдрын мэс засал хийхгүй байна.	Амжилттай хийсэн ходоодны хорт хавдрын мэс заслын тоо	10-аас доошгүй	20-аас доошгүй	35-аас доошгүй	40-өөс доошгүй	-	-	-	-	0	ЭМЯ	ХСҮТ, УНТЭ, УХТЭ, ЗДТГ	БГДНЭ, СХДНЭ, ХУДНЭ, СБД-Сэлбэ НЭ
2.4.3. Увс аймгийн НЭ, БГД-НЭ-т ходоодны хавдрын мэс засал эмчилгээ хийхэд шаардлагатай хэвлийн дурангийн мэс заслын иж бүрдэл, нээлттэй мэс заслын иж бүрдлээр хангах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	2 мэс заслын иж бүрдэлтэй, хуучирсан	Хангасан мэс заслын иж бүрдлийн тоо	Нээлттэй мэс заслын иж бүрдэл-2 Дурангийн мэс заслын иж бүрдэл-2	-	-	-	1,040.0	-	-	-	1,040.0	ЭМЯ	Нутгийн захиргааны байгууллага, ИТХ	Увс НЭ, Баянгол НЭ, Сонгинохайрхан НЭ, Хан-Уул НЭ, СБД-Сэлбэ НЭ
2.4.4. Ходоодны хорт хавдрын мэс заслын үндэсний баг Увс аймаг, Баянгол, Сонгинохайрхан, Хан-Уул, СБД-Сэлбэ нэгдсэн эмнэлэгт улирал тутам сэлгэн ажиллах, ажлын байрны сургалт зохион байгуулах, чадавжуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Амжилттай хийсэн ходоодны хорт хавдрын мэс заслын тоо	Хан-Уул дүүргээс бусад эмнэлэг Тус бүр 10-аас доошгүй	Тус бүр 15-аас доошгүй	Тус бүр 20-с доошгүй	Тус бүр 25-с доошгүй	20.0	20.0	20.0	20.0	80.0	ЭМЯ ЭМХТ	ХСҮТ УНТЭ УХТЭ НЭМГ	Увс аймгийн ЭМГ, НЭ, БГНЭ, СХДНЭ, ХУНЭ, СБД-Сэлбэ нэгдсэн эмнэлэг мэргэжлийн нийгэмлэг, холбоод
2.4.5. Ходоодны хорт хавдрын мэс заслын эмч, мэргэжилтнийг багаар нь ажлын байранд болон төвийн сургалтад хосолсон байдлаар сургах. Үүнд: - Ходоодны хорт хавдрын мэс заслын эмч, сувилагч, - Мэдээгүйжүүлгийн эмч, сувилагч, - Эрчимт эмчилгээний эмч, сувилагч Тухайн мэргэжлээр 2-3 хүн бэлтгэнэ.	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Увс аймаг, СХД-т тус бүр 1 эмч сургагдсан, бусад аймагт сургагдаагүй.	Сургагдсан эмч, мэргэжилтний тоо	Ходоодны мэс заслын эмч-6 Мэдээгүйжүүлгийн эмч-6 Эрчимт эмчилгээний эмч-6 Сувилагч-18	Ходоодны мэс заслын эмч-2 Мэдээгүйжүүлгийн эмч-2 Эрчимт эмчилгээний эмч-2 Сувилагч-6	Давтан сургалт 50%	Давтан сургалт 50%	30.0	30.0	30.0	30.0	120.0	ЭМЯ	ЭМХТ ХСҮТ	Увс аймгийн ЭМГ, НЭ, БГНЭ, СХДНЭ, ХУНЭ, СБД-Сэлбэ нэгдсэн эмнэлэг мэргэжлийн нийгэмлэг, холбоод
2.4.6. УНТЭ, УХТЭ, Увс НЭ-т ходоодны хорт хавдрын эрт үед салст хуулах мэс засал эмчилгээг хөгжүүлэх	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	Одоогоор ХСҮТ, 4 хувийн эмнэлэг, нийт 5 эмнэлэгт хийж байна.	Шинээр мэс засал хийх чадамж бүхий ЭМБ-ын тоо	2	1	-	-	3,202.0	-	-	-	3,202.0	ЭМЯ	ХСҮТ	УНТЭ, УХТЭ, УВС-НЭ

2.4.7. Дурангийн эмч нарыг ходоодны хорт хавдрын салст хуулах мэс засалд сургах	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	Одоогоор ... эмч ажиллаж байна.	Сургагдсан эмч, мэргэжилтний тоо	8	Давтан сургалт 8	-	-	30.0	30.0	-	-	60.0	ЭМЯ	ХСҮТ, ЭМХТ	УНТЭ, УХТЭ, УГТЭ, УВС-НЭ
2.5. Улаан хоолой, ходоод, бүдүүн шулуун гэдэсний хорт хавдрын хими, туяа эмчилгээний чанар хүртээмжийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
2.5.1. Мэс засал хийх боломжгүй улаан хоолойн хорт хавдарт хийх зэрэгцүүлсэн хими, туяа эмчилгээний цар хүрээг нэмэгдүүлэх	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	Байхгүй. Одоогоор умайн хүзүү, шулуун гэдэс, толгойн хүзүүний байрлалтай хорт хавдруудад уг хавсарсан эмчилгээ хийгддэг.	Зэрэгцүүлсэн хими-туяа эмчилгээ хийсэн хүний тоо	3	5	10	20	-	-	-	-	-	ХСҮТ	Бусад эмнэлгийн хими эмчилгээний тасаг	-
2.5.2. Улаан хоолойн хорт хавдрын Неоадьювант хими-туяа эмчилгээний цар хүрээг нэмэгдүүлэх	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	-	Мэс заслын өмнөх неоадьювант хими-туяа эмчилгээ хийсэн тоо	5	10	15	20	-	-	-	-	-	ХСҮТ	ЭЭХХЗГ, Бусад эмнэлгийн хими эмчилгээний тасаг	-
НИЙТ												81,662.0			

ГУРАВ. УУШГИНЫ ХОРТ ХАВДРЫН ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Зорилтыг хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Санхүүгийн эх үүсвэр	Суурь түвшин	Шалгуур үзүүлэлт	Хүрэх түвшин				Төсөв (сая төгрөгөөр)				Нийт төсөв (сая төгрөгөөр)	Хэрэгжүүлэгч байгууллага		
				2025 он	2026 он	2027 он	2028 он	2025 он	2026 он	2027 он	2028 он		Үндсэн	Хамтрагч	Оролцогч
3.1. Уушгины хорт хавдраас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг зохион байгуулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
3.1.1. Уушгины хорт хавдраас сэргийлэх, эрт илрүүлэх мэдээлэл сургалт, сурталчилгааны ажлын төлөвлөгөөг жил бүр удирдах хороогоор батлуулан, хэрэгжүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Жилийн төлөвлөгөөний биелэлтийн хувь	100%	100%	100%	100%	-	-	-	-	-	ЭМЯ, НЭМҮТ, ХСҮТ	БОЯ, БЯ	Төрийн болон төрийн бус байгууллага
3.2. Уушгины хорт хавдрыг эрт илрүүлэх, эрт оношлох үйл ажиллагааг зохион байгуулах, эрүүл мэндийн байгууллагуудын чадавхыг бэхжүүлэх чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
3.2.1. Уушгины хорт хавдрын эрт илрүүлэгт зорилтот бүлэг (50-аас дээш насны, 15-аас дээш жил тамхи татсан)-ийн хүн амыг хамруулах	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	-	Зорилтот бүлгийн хүн амын эрт илрүүлэгт хамрагдсан хувь	-	20%	30%	40%	3,200.0	4,300.0	4,300.0	4,300.0	16,100.0	ЭМЯ	ХСҮТ	Лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллага /төр, хувийн хэвшил/
3.2.2. Уушгины хорт хавдрын эрт илрүүлгийн заавар боловсруулж, батлуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Батлагдсан эрт илрүүлгийн заавар	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ	-
3.2.3. Төрийн өмчит ЭМБ-ын КТГ-д уушгины хорт хавдрын эрт илрүүлэг хийх бага тунт КТГ-ын тохиргоо хийх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Тохируулга хийгдсэн тоног төхөөрөмжийн тоо	50%	50%	-	-	35.00	35.00	-	-	70.0	ХСҮТ	ЭМЯ, ХСҮТ	ЭМБ-ууд
3.2.4. Дүрс оношилгооны эмч нарыг цээжний КТГ-ын чиглэлээр тасралтгүй (мэргэжил дээшлүүлэх, багц цаг, богино хугацааны, ажлын байранд дадлагажуулах) сургалтад хамруулж, чадавхжуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Аймаг, дүүрэгт 108 дүрс оношилгооны эмч төрийн өмчийн эрүүл мэндийн байгууллагад ажиллаж байна.	Нийт дүрс оношилгооны эмч нарын дундах тасралтгүй сургалтад хамрагдсан хувь /төр, хувийн хэвшил/	80	80	Давтан сургалт 80	Давтан сургалт 80	30.00	30.00	30.00	30.00	120.0	ЭМЯ	ЭМХТ, Монголын радиологийн нийгэмлэг	Аймаг, дүүргийн дүрс оношилгооны эмч нар

3.2.5. Уушгины хорт хавдрын эрт илрүүлэгт дуудах, эргэн дуудах системийг хөгжүүлэх, тогтолцоог бэхжүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Системийн хөгжүүлэлт, системийг ашиглах чадамж бүхий эрүүл мэндийн байгууллагын эзлэх хувь	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	ХСҮТ	ЭМХТ	Төр, хувийн хэвшлийн бүх шатны эрүүл мэндийн байгууллага
3.3. Уушгины хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээний чадавхыг сайжруулах, тусламж, үйлчилгээний төвлөрлийг сааруулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
3.3.1. Уушгины хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээний эмнэлзүйн заавар боловсруулж, батлуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Улаан хоолой, ходоодны хорт хавдрын эмнэлзүйн зааврыг 2017 онд батлагдсан	ЭМС-ын тушаалаар батлагдсан эмнэлзүйн заавар	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ	Мэргэжлийн салбар зөвлөл
3.3.2.Бронхоласти болон сегментэктоми мэс заслыг нэвтрүүлэхэд шаардлагатай мэс заслын эмч нарыг сургалтад хамруулж, бэлтгэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Сургалтад хамрагдсан мэс заслын эмчийн тоо	-	2	2	4	-	50.0	50.0	100.0	200.0	ХСҮТ	ЭМХТ	-
3.3.3. Уушгины хорт хавдрын эрт илрүүлэг, оношилгоо, эмчилгээнд шаардлагатай эм, эмнэлгийн хэрэгслийн чанар, хүртээмж, хангамжийг сайжруулах, нэгдсэн худалдан авалтаар авах зохицуулалтыг хийх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Эм, эмнэлгийн хэрэгслийн хангамж, хүртээмж, цахим дэлгүүрт байршсан эм, эмнэлгийн хэрэгслийн тоо	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ, ЭЭХХЗГ	ХСҮТ, ЭСҮТ	-
3.4. Уушгины хорт хавдрын туяа эмчилгээний чанар хүртээмжийг сайжруулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
3.4.1. Уушгины хорт хавдрын туяа эмчилгээнд 4 хэмжээст компьютер томографид (КТГ) суурилсан амьсгалын хөдөлгөөн зохицуулах технологи нэвтрүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	0% (Abches суурьтай амьсгалын хөдөлгөөн зохицуулах техник одоогоор хэрэглэж 1 өвчтөнд SBRT туяа эмчилгээ хийсэн)	Уушгины хорт хавдартай эмчлүүлэгчид 4 хэмжээст компьютер томографид суурилсан амьсгалын хөдөлгөөн зохицуулалттай туяа эмчилгээ хийгдсэн хувь	-	-	50%	50%	-	-	-	-	-	ХСҮТ	ЦЭК	ОУАЗА

3.4.2. Дөрвөн хэмжээст компьютер томографид суурилсан амьсгалын хөдөлгөөн зохицуулагчтай туяа эмчилгээг нэвтрүүлэхэд шаардлагатай хүний нөөцийг бэлтгэх (Туяа эмчилгээний 1 эмч, 1 физикч сургах)	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Олон улсын атомын энергийн агентлагийн санхүүжилтэ эр Австрали улсад 2 сарын хугацаанд суралцах хүсэлтийг илгээсэн.	Сургагдсан эмч, мэргэжилтний тоо	-	2	-	-	-	-	-	-	-	ХСҮТ	ЦЭК	ОУАЭА
НИЙТ												16,490.0			

ДӨРӨВ. УМАЙН ХҮЗҮҮНИЙ ХОРТ ХАВДРЫН ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Зорилтыг хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Санхүүгийн эх үүсвэр	Суурь түвшин	Шалгуур үзүүлэлт	Хүрэх түвшин				Төсөв (сая төгрөгөөр)				Нийт төсөв (сая төгрөгөөр)	Хэрэгжүүлэгч байгууллага		
				2025 он	2026 он	2027 он	2028 он	2025 он	2026 он	2027 он	2028 он		Үндсэн	Хамтрагч	Оролцогч
4.1.Умайн хүзүүний хорт хавдраас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг зохион байгуулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
4.1.1.Умайн хүзүүний хорт хавдраас сэргийлэх, эрт илрүүлэх мэдээлэл сургалт, сурталчилгааны ажлын төлөвлөгөөг жил бүр удирдах хороогоор батлуулан, хэрэгжүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Жилийн төлөвлөгөөний биелэлтийн хувь	100%	100%	100%	100%	-	-	-	-	-	ЭМЯ	НЭМҮТ	Төрийн болон төрийн бус байгууллага
4.1.2.Хүний папиллома вирусийн эсрэг дархлаажуулалтыг эрчимжүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Зорилтот бүлгийн хүн амын дархлаажуулалтын хамрагдалтын хувь	50%	70%	90%	95%	50.00	50.00	50.00	50.00	200.0	ЭМЯ, ХӨСҮТ	ХСҮТ, НЭМҮТ, БШУЯ, НЗДТГ, Төрийн бус байгууллага	Аймаг, нийслэлийн эрүүл мэндийн газар, төр хувийн хэвшлийн эрүүл мэндийн байгууллага
4.2. Умайн хүзүүний хорт хавдрыг эрт илрүүлэх, эрт оношлох үйл ажиллагааг зохион байгуулах, эрүүл мэндийн байгууллагуудын чадавхыг бэхжүүлэх чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
4.2.1.Умайн хүзүүний хорт хавдрыг эрт илрүүлэх шинжилгээнд зорилтот бүлгийн (эсийн шинжилгээ 27 нас, 45-63 нас, ПГУ шинжилгээ 30 ба 40 нас) эмэгтэйчүүдийг хамруулах	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	38.60%	Зорилтот бүлгийн эмэгтэйчүүдийн эрт илрүүлэгт хамрагдсан хувь	30%	50%	60%	70%	800.0	1600.0	1600.0	1600.0	5,600.0	ЭМЯ	ХӨСҮТ, ХСҮТ	Лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллага /төр, хувийн хэвшил/
4.2.2. Умайн хүзүүний хорт хавдрын эрт илрүүлгийн зааврыг шинэчлэн боловсруулах, батлуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	2020 оны эрт илрүүлгийн заавар	Батлагдсан эрт илрүүлгийн заавар	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХӨСҮТ, ХСҮТ	-

4.2.3. Умайн хүзүүний хорт хавдрын эрт илрүүлэг, эрт оношилгоо хийх мэргэжлийн баг (эмэгтэйчүүдийн хавдрын эмч, эс, эд судлалын эмч, сувилагч)-ийг аймаг, дүүргийн эрүүл мэндийн байгууллага бүрт бэлтгэж, чадавхжуулах сургалтыг зохион байгуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Эмэгтэйчүүдийн хавдрын мэс заслын эмч аймагт 16, дүүрэгт 1; Эмэгт судлаач эмч аймагт 23, дүүрэгт 5; Эс судлаач эмч аймагт 21, дүүрэгт 7 байна.	Сургагдсан багийн тоо	10	21	Улсын хэмжээнд 31 багийг давтан сургах	Улсын хэмжээнд 31 багийг давтан сургах	20.0	30.0	40.0	40.0	130.0	ЭМЯ	ХСҮТ, ЭХЭМҮТ, ХӨСҮТ	Аймаг, нийслэлийн ЭМГ
4.2.4. Умайн хүзүүний ХПВ болон эсийн шинжилгээний сорьц авах, тээвэрлэх чиглэлээр анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагын эмч, мэргэжилтнийг сургах, чадавхжуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Анхан шатанд 500 эмч, сувилагч ажиллаж байна.	Шинжилгээ авах чадамжтай анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагын хувь	60%	80%	100%	-	10.0	10.0	10.0	-	30.0	ЭМЯ	ЭМХТ, ХСҮТ, ХӨСҮТ	Анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагууд
4.2.5 Аймаг, дүүргийн эмч нарыг эмэгтэйчүүдийн хавдрын эмчилгээнд сургах (үзлэг, оношилгоо, лийп эмчилгээ)	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Эмчилгээ хийх чадамж бүхий эмчийн тоо, сургалтын тоо	60 эмч, 4 сургалт	-	-	-	120.0	-	-	-	120.0	ЭМЯ	ЭМХТ, ХСҮТ	-
4.2.6. Умайн хүзүүний хорт хавдрын эрт илрүүлэгт дуудах, эргэн дуудах системийг хөгжүүлэх, тогтолцоог бүрдүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Хавдар судлалын үндэсний төвийн хорт хавдрын эрт илрүүлгийн программыг 21 аймаг, нийслэлийн 9 дүүрэг ашиглаж байна.	Системийн хөгжүүлэлт, системийг ашиглах чадамж бүхий эрүүл мэндийн байгууллагын эзлэх хувь	50%	100%	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ, ЭМХТ, ХСҮТ	Аймаг, нийслэлийн ЭМГ	Төр, хувийн хэвшлийн бүх шатны эрүүл мэндийн байгууллага
4.3. Умайн хүзүүний хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээний чадавхыг сайжруулах, тусламж, үйлчилгээний төвлөрлийг сааруулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															

4.3.1. Умайн хүзүүний хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээний эмнэлзүйн заавар боловсруулж, батлуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Улаан хоолой, ходоодны хорт хавдрын эмнэлзүйн зааврыг 2017 онд батлагдсан	Эрүүл мэндийн сайдын тушаалаар батлагдсан эмнэлзүйн заавар	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ	Мэргэжлийн салбар зөвлөл
4.3.2. Умайн хүзүүний хорт хавдрын эрт оношилгоо, эмчилгээний чадамжийг сайжруулах зорилгоор умайн хөндийг дурандах дурангийн иж бүрдлээр хангах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Умайн хөндийн дурангийн 4к иж бүрдэл-1	100%	-	-	-	440.0	-	-	-	440.0	ЭМЯ	ХСҮТ, Амгалан амаржих	-
4.3.3. Аймаг, дүүргийн эрүүл мэндийн байгууллагыг хавдрын урьдал эмчилгээний багцаар хангах /Leep/	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	0	Шинээр нийлүүлсэн тоног төхөөрөмжийн тоо (21 аймаг, 12 нийслэл)	31	-	-	-	1,320.0	-	-	-	1320.0	ЭМЯ ЭМХТ	ХСҮТ	Аймаг, нийслэлийн ЭМГ Мэргэжлийн салбар зөвлөл
4.3.4. Аймаг, дүүргийн эмэгтэйчүүдийн эмч нарыг умайн хүзүүний өмөнгийн урьдал эмгэг, оношилгоо, эмчилгээний чиглэлээр төгсөлтийн дараах богино хугацааны болон ажлын байрны сургалтад хамруулж, чадавхжуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	Эмэгтэйчүүдийн хавдрын мэс заслын эмч аймагт 16, дүүрэгт 1 байна.	Сургалтад хамрагдсан эмч мэргэжилтний тоо	20	20	Давтан сургалт 50%	Давтан сургалт 100%	30.00	30.00	30.00	30.00	120.0	ЭМЯ ЭМХТ	ХСҮТ	Аймаг, нийслэлийн ЭМГ Мэргэжлийн салбар зөвлөл
4.3.5. Умайн хүзүүний эсийн шинжилгээнд "Шингэнд суурилсан эсийн шинжилгээ"-ний технологийг нэвтрүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Шинээр нэвтэрсэн (Liquid based cytology) технологи нэвтрүүлсэн хувь	-	100%	-	-	-	60.0	-	-	60.0	ЭМЯ	ЭСҮТ, ХСҮТ	-

4.3.6. Умайн хүзүүний хорт хавдрын эрт илрүүлэг, оношилгоо, эмчилгээнд шаардлагатай эм, эмнэлгийн хэрэгслийн чанар, хүртээмж, хангамжийг сайжруулах, нэгдсэн худалдан авалтаар авах зохицуулалтыг хийх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Эм, эмнэлгийн хэрэгслийн хангамж, хүртээмж, цахим дэлгүүрт байршсан эм, эмнэлгийн хэрэгслийн тоо	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ, ЭЭХХЗГ	ХСҮТ, ЭСҮТ	-
4.4. Умайн хүзүүний хорт хавдрын хими, туяа эмчилгээний чанар хүртээмжийг сайжруулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа																
4.4.1. Эд завсрын дотуур туяа эмчилгээг нэвтрүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Тоног төхөөрөмж эмчилгээнд нэвтэрсэн. Мэргэжилтэнүүд төлөвлөгөөний дагуу сургагдаж байна.	Дотуур туяа эмчилгээ хийгдэх нийт эмчлүүлэгчдээс эд завсрын дотуур туяа эмчилгээнд хамрагдсан хүний эзлэх хувь.	-	-	15%	20%	-	-	-	-	-	-	ХСҮТ	Цөмийн энергийн комисс, Олон улсын атомын энергийн агентлаг	-
НИЙТ													8,020.0			

ТАВ. ХӨХНИЙ ХОРТ ХАВДРЫН ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Зорилтыг хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Санхүүгийн эх үүсвэр	Суурь түвшин	Шалгуур үзүүлэлт	Хүрэх түвшин				Төсөв (сая төгрөгөөр)				НИИТ төсөв (сая)	Хэрэгжүүлэгч байгууллага		
				2025 он	2026 он	2027 он	2028 он	2025 он	2026 он	2027 он	2028 он		Үндсэн	Хамтрагч	Оролцогч
5.1.Хөхний хорт хавдраас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг зохион байгуулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
5.1.1.Хөхний хорт хавдраас сэргийлэх, эрт илрүүлэх мэдээлэл сургалт, сурталчилгааны ажлын төлөвлөгөөг жил бүр удирдах хороогоор батлуулан, хэрэгжүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Жилийн төлөвлөгөөний биелэлтийн хувь	100%	100%	100%	100%	-	-	-	-	-	ЭМЯ, НЭМҮТ	ХСҮТ	Аймаг, нийслэлийн эрүүл мэндийн байгууллага, хэвлэл мэдээллийн байгууллага
5.2. Хөхний хорт хавдрыг эрт илрүүлэх, эрт оношлох үйл ажиллагааг зохион байгуулах, эрүүл мэндийн байгууллагуудын чадавхыг бэхжүүлэх чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
5.2.1.Хөхний хавдрын эрт илрүүлэгт 40-с дээш насны эмэгтэйчүүдийг хамруулах	Улсын төсөв, Эрүүл мэндийн даатгалын сан	-	Зорилтот бүлгийн хүн амын эрт илрүүлэгт хамрагдсан хувь	-	50%	30%	70%	-	4,500.0	4,500.0	4,500.0	13,500.0	ЭМЯ	ХСҮТ	Лавлагаа шатлалын эрүүл мэндийн байгууллага /төр, хувийн хэвшил/
5.2.2. Хөхний хорт хавдрын эрт илрүүлгийн зааврыг шинэчлэн боловсруулж, батлуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	2012 оны заавар	Батлагдсан эрт илрүүлгийн заавар	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ	Мэргэжлийн салбар зөвлөл
5.2.3. Хөхний хорт хавдрын эрт илрүүлэгт шаардлагатай маммографийн аппаратаар төрийн өмчит эрүүл мэндийн байгууллагыг хангах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	7	Суурилагдаж, оношилгоонд ашиглаж буй аппаратын тоо	-	9	5	-	3,600.0	2,000.0	-	-	5,600.0	ЭМЯ	ХСҮТ	6 бүсийн төв, Дүүргийн 6 эмнэлэг, төрөлжсөн мэргэшлийн 1 эмнэлэг
5.2.4. Дүрс оношилгооны эмч, техникч нарыг хөхний эхо, маммографийн чиглэлээр тасралтгүй (мэргэжил дээшлүүлэх, багц цаг, богино хугацааны, ажлын байранд дадлагажуулах) сургалтад хамруулж, чадавхжуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Аймагт 31, дүүрэгт 9 дүрс оношилгооны эмч, 229 техникч ажиллаж байна.	Нийт дүрс оношилгооны эмч, техникч нарын дундах тасралтгүй сургалтад хамрагдсан хувь	60%	100%	Давтан сургалт 50%	Давтан сургалт 100%	30.0	30.0	30.0	30.0	120.0	ЭМЯ	ЭМХТ, Хөхний радиологийн нийгэмлэг	Аймаг, дүүргийн ЭМГ, НЭ

5.2.5. Хөхний хорт хавдрын эрт илрүүлэгт дуудах, эргэн дуудах системийг хөгжүүлж, тогтолцоог бүрдүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Хавдар судлалын үндэсний төвийн хорт хавдрын эрт илрүүлгийн программыг 21 аймаг, нийслэлийн 9 дүүрэг ашиглаж байна	Системийн хөгжүүлэлт, системийг ашиглах чадамж бүхий эрүүл мэндийн байгууллагын эзлэх хувь	50%	100%	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ, ЭМХТ, ХСҮТ	Аймаг, нийслэлийн ЭМГ	Төр, хувийн хэвшлийн бүх шатны эрүүл мэндийн байгууллага, Үндэсний статистикийн хороо
5.3. Хөхний хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээний чадавхыг сайжруулах, тусламж, үйлчилгээний төвлөрлийг сааруулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
5.3.1. Хөхний хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээний зааврыг шинэчлэн боловсруулж, батлуулах	Олон улсын байгууллагын төсөл хөтөлбөр	Элэгний хорт хавдрын эмнэлзүйн зааврыг 2017 онд батлагдсан	ЭМС-ын тушаалаар батлагдсан эмнэлзүйн заавар	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ХСҮТ	Мэргэжлийн салбар зөвлөл
5.3.2. Хөхний хорт хавдрын нөхөн сэргээх, эрхтэн хадгалах мэс заслын чадамжийг нэмэгдүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл хөтөлбөр	2023 онд- 42%	Хөхний хорт хавдрын мэс заслын дотор хөх хадгалах мэс заслын эзлэх хувь	55%	60%	65%	65%	-	-	-	-	-	ХСҮТ	-	-
5.3.3. Хавдрын тусламж үйлчилгээ үзүүлдэг төрөлжсөн мэргэшлийн эмнэлгийг 3D стереотактик биопси хийх маммографийн аппаратаар хангах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл хөтөлбөр	-	Суурилагдаж, оношилгоонд ашигласан аппарат	-	100%	-	-	650.0	-	-	-	650.0	ЭМЯ	ХСҮТ	-
5.3.4. Хөхний хорт хавдрын эрт илрүүлэг, оношилгоо, эмчилгээнд шаардлагатай эм, эмнэлгийн хэрэгслийн чанар, хүртээмж, хангамжийг сайжруулах, нэгдсэн худалдан авалтаар авах зохицуулалтыг хийх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл хөтөлбөр	-	Эм, эмнэлгийн хэрэгслийн хангамж, хүртээмж, цахим дэлгүүрт байршсан эм, эмнэлгийн хэрэгслийн тоо	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ, ЭЭХХЗГ	ХСҮТ, ЭСҮТ	-
НИЙТ												19,870.0			

ЗУРГАА. ЦУСНЫ ХОРТ ХАВДРЫН ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Зорилтыг хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Санхүүгийн эх үүсвэр	Суурь түвшин	Шалгуур үзүүлэлт	Хүрэх түвшин				Төсөв (сая төгрөгөөр)				Нийт төсөв (сая төгрөгөөр)	Хэрэгжүүлэгч байгууллага		
				2025 он	2026 он	2027 он	2028 он	2025 он	2026 он	2027 он	2028 он		Үндсэн	Хамтрагч	Оролцогч
6.1.Цусны хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээний чадавхыг сайжруулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
6.1.1. Цусны үүдэл эс шилжүүлэн суулгах чиглэлээр эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнийг чадавхжуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	9 эмч, 20 сувилагч 2 туслах сувилагч ажиллаж байна.	Шинээр бэлтгэгдсэн эмч, эмнэлгийн мэргэжилтний тоо	-	-	5 эмч	5 эмч	-	-	20.0	20.0	40.0	ЭМЯ	ЭМХТ, УНТЭ	-
6.1.2. Цусны хавдрын оношилгоо, эмчилгээний удирдамжийг боловсруулж, батлуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Шинээр батлагдсан оношилгоо, эмчилгээний заавар-1	-	100%	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	УНТЭ	
6.1.3. Цусны хавдрын оношилгоо, эмчилгээний чиглэлээр эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүдэд чадавхжуулах сургалт зохион байгуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Сургалтад хамрагдсан эмчийн тоо	-	20	20	20		100.0	100.0	100.0	300.0	ЭМЯ	ЭМХТ, УНТЭ	-
6.1.4. Цусны эсийн дархлаа эмчилгээ, CAR-T эмчилгээг шинээр нэвтрүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Шинээр нэвтрүүлсэн эмчилгээний арга	-	-	100%	-	-	-	200.00	-	200.0	ЭМЯ	УНТЭ	-
6.1.5. Цусны зарим төрлийн хавдрын оношилгоог сайжруулахад шаардлагатай SPECT-CT хангаж, оношилгооны чадамжийг сайжруулна.	Олон улсын төсөл хөтөлбөр	Өрөө тасалгааг бэлдсэн	Шинээр нийлүүлсэн тоног төхөөрөмжийн тоо	100%	-	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ОУАЗА	УНТЭ
6.1.6. Ялтасын үйл ажиллагаа үнэлэх аргыг оношилгоонд шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Шинээр нийлүүлсэн тоног төхөөрөмжийн тоо	-	-	-	Элестогра фийн аппарат-1	-	-	-	200.00	200.0	ЭМЯ	УНТЭ	-
6.1.7. Ялтасын үйл ажиллагаа үнэлэх оношилгоог хийх хүний нөөцийг чадавхжуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	2 эмч, 1 техникч	Шинээр бэлтгэгдсэн эмч, техникчийн тоо	-	-	2 эмч, 2 техникч	-	-	-	100.00	-	100.0	ЭМЯ	ЭМХТ	УНТЭ
6.1.8. Цусны хорт хавдрын эмчилгээнд шаардлагатай эмийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Шинээр хэрэглээнд нэвтэрсэн эмийн тоо	-	-	3-аас доошгүй	3-аас доошгүй	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ЭЭХХЗГ	УНТЭ

6.2. Цусны хорт хавдрын эмч нарыг чадавхжуулах, зайн оношилгоог өргөжүүлэх чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
6.2.1.Цус судлаач эмчийн баримжаа олгох сургалтыг аймаг, нийслэлийн дотрын эмч нарт зохион байгуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Сургалтад хамрагдсан эмчийн тоо	30	30	Давтан сургалт 50%	Давтан сургалт 50%	50.00	50.00	50.00	50.00	200.0	ЭМЯ	ЭМХТ, УНТЭ	Аймаг, нийслэлийн дотрын эмч нар
6.2.2. Цахимаар үнэлэх, зөвлөгөө өгөх "Цахим эмч" хөтөлбөрийг нийслэл, орон нутагт хэрэгжүүлэх	Эрүүл мэндийн даатгалын сан	Нийт 10 хүнд зөвлөгөө мэдээлэл өгсөн.	Цахимаар зөвлөгөө авсан эмчлүүлэгчийн тоо Цахимаар холбогдсон ЭМБ-ын тоо	60	100	150	260	2.00	4.00	5.00	7.00	18.0	ЭМЯ	ЭМХТ, УНТЭ	Аймаг, нийслэлийн дотрын эмч нар
НИЙТ												1,058.0			

ДОЛОО. ХҮҮХДИЙН ХОРТ ХАВДРЫН ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Зорилтыг хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Санхүүгийн эх үүсвэр	Суурь түвшин	Шалгуур үзүүлэлт	Хүрэх түвшин				Төсөв (сая төгрөгөөр)				Нийт төсөв (сая)	Хэрэгжүүлэгч байгууллага		
				2025 он	2026 он	2027 он	2028 он	2025 он	2026 он	2027 он	2028 он		Үндсэн	Хамтрагч	Оролцогч
7.1. Хүүхдийн хорт хавдрын чиглэлээр мэдээлэл, сургалт, сурталчилгаа, ухуулга, нөлөөллийн ажил зохион байгуулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
7.1.1.Хүүхдийн хорт хавдрын чиглэлээр мэдээлэл, сургалт, сурталчилгаа, нөлөөллийн ажил зохион байгуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Жилийн үйл ажиллагааны биелэлтийн хувь	100%	100%	100%	100%	100.0	100.0	100.0	100.0	400.0	ЭМЯ	ЭХЭМҮТ, НЭМҮТ	-
7.1.2.Хорт хавдартай хүүхэд эмнэлэгт болон гэрээр эмчлүүлэгдэж байгаа үед боловсролын үйлчилгээ үзүүлэх багш, сайн дурын ажилтны хүртээмжийг нэмэгдүүлэх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Жилийн үйл ажиллагааны биелэлтийн хувь	-	100%	100%	100%	-	-	-	-	-	ЭМЯ, БСШУЯ	ЭХЭМҮТ, ОУБ	
7.2. Хүүхдийн хорт хавдрын эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээний чадавхыг сайжруулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
7.2.1.Хүүхдийн хорт хавдрын оношилгоо, эмчилгээний заавар боловсруулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Оношилгоо эмчилгээний заавар-3	1	2	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ЭХЭМҮТ	Мэргэжлийн салбар зөвлөл
7.2.2.Хүүхдэд донороос үүдэл эс шилжүүлэн суулгах технологийг нэвтрүүлэх бэлтгэл ажлыг хангах, хүний нөөцийг чадавхжуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Бэлтгэл ажлын биелэлтийн хувь	30%	60%	100%	-	90.0	90.0	90.0	-	270.0	ЭМЯ	ЦССҮТ, ЭХЭМҮТ	-
7.2.3.Хүүхдийн хорт хавдрын эмийн хангамжийг сайжруулах дэлхийн платформыг хэрэгжүүлэх	Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	2023 оны үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний биелэлт 100 хувь	Тухайн жилийн үйл ажиллагааны биелэлтийн хувь	100%	100%	100%	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ЭЭХХЗГ	ЭХЭМҮТ
7.2.4.Хорт хавдрын хөнгөвчлөх гэрийн тусламж, үйлчилгээг нэвтрүүлэх	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	Гэрийн хөнгөвчлөх эмчилгээний удирдамж болон сургалтын хөтөлбөр, модуль боловсруулах	Тухайн жилийн үйл ажиллагааны биелэлтийн хувь	-	100%	-	-	-	-	-	-	-	ЭМЯ	ЭХЭМҮТ	Мэргэжлийн салбар зөвлөл

7.3. Хүүхдийн хорт хавдрын чиглэлээр ажиллах эмч, мэргэжилтнийг чадавхжуулах чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа															
7.3.1.Хүүхдийн хорт хавдрын чиглэлээр ажиллах эмч, мэргэжилтнийг багаар нь чадавхжуулах сургалтыг тасралтгүй зохион байгуулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Сургалтад хамрагдсан багийн тоо	1	2	2	2	50.0	50.0	50.0	50.0	200.0	ЭМЯ	ЭМХТ	ЭХЭМҮТ
7.3.2.ЭХЭМҮТ-ийн хүүхдийн хавдар, цусны эмгэг судлалын тасаг дээр орон нутаг, дүүргийн хавдрын болон хүүхдийн эмч, сувилагч нар ирж богино хугацаагаар ажлын байрны сургалтад хамрагдах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Сургалтад хамрагдсан эмч нарын тоо	-	20	20	20	-	150.0	150.0	150.0	450.0	ЭМЯ	ЭХЭМҮТ	-
7.3.3.Дүрс оношилгооны болон лабораторийн эмч нарыг хүүхдийн хавдрын ялган оношилгооны чиглэлээр чадавхижуулах сургалтад хамруулах	Улсын төсөв, Олон улсын төсөл, хөтөлбөр	-	Сургалтад хамрагдсан эмч нарын тоо	-	20	20	20	-	70.0	70.0	70.0	210.0	ЭМЯ	ЭХЭМҮТ	-
НИЙТ												1,530.0			

НЭР ТОМЬЁОНЫ ТАЙЛБАР

Нэр томьёо	Тайлбар
Адъювант эмчилгээ/Adjuvant therapy	Мэс засал, туяа эмчилгээний дараа эрт үеийн хавдар дахихаас урьдчилан сэргийлэх, бичил үсэрхийллийг устгах зорилгоор хийгддэг эмчилгээ юм. Нэмэлт болон хавсарсан эмчилгээ гэж бас нэрлэдэг
Хоргүй хавдар/Benign	Хоргүй хавдар нь хэмжээний хувьд томорч болох боловч биеийн бусад хэсэгт тархдаггүй
Брахитерапи/Brachytherapy	Цацраг идэвхт эх үүсвэрийг хорт хавдрын эдэд эсвэл түүний ойролцоо хүргэдэг цацраг туяа эмчилгээний нэг төрөл
Хавдар/Cancer	Хавдар нь хүний эс үржих хуваагдах, ялгарах зэрэг хэвийн үйл ажиллагааны бүтцээ бүрэн алдаж өөрчлөгдсөний улмаас үүссэн эсийн эмгэг, хэт ургалт юм. Хорт хавдрын эсүүд цус, тунгалгийн системээр дамжин биеийн бусад хэсэгт тархаж болно.
Хавдрын тохиолдлын тоо/Cancer Incidence Rate	Нэг жилийн хугацаанд тодорхой хүн амд тохиолдох өвөрмөц, нэг төрлийн шинэ хорт хавдрын тоог илэрхийлнэ. Ихэвчлэн 100,000 хүн амд ногдох хорт хавдрын тоогоор илэрхийлдэг. Насны стандарт: Дэлхий нийтийн хүн амын дунд стандарт хуваарилалтад онолын хувьд суурилсан насны онцлогт тохирсон хувь хэмжээг жил бүр 100,000 хүн амын дунд тооцдог.
Хавдрын тархалт/Cancer Prevalence	Хорт хавдартай гэж оношлогдсон одоо амьдарч буй хүмүүсийн тоо. Үүнд өмнө нь хорт хавдартай гэж оношлогдсон болон саяхан оношлогдсон хүмүүс багтдаг.
Хорт хавдрын эрт илрүүлэг/Cancer Screening	Шинж тэмдэг илрэхээс өмнө хорт хавдрыг илрүүлэх үзлэг. Үүнд цусны шинжилгээ, шээсний шинжилгээ, бусад шинжилгээ эсвэл дүрс оношилгоо орж болно. Нас, хүйс зэрэг шалгуурт тулгуурлан тодорхой хүн амын бүлгийн бүх хүмүүст тус эрт ирүүлэг үзлэг шинжилгээг хийдэг.

Хими эмчилгээ/Chemotherapy	Хавдрын эсийн ургалтыг бүрэн зогсоох, саатуулах эмийн бодисыг эмчилгээний зорилгоор хэрэглэхийг хэлнэ. Дангаар нь эсвэл хэд хэдэн эмтэй хослуулан хэрэглэж болно.
Тархвар судлал/Epidemiology	Тархвар судлал нь товчхондоо хүн амын эрүүл мэндийн байдал, өвчин эмгэгийн тархац, өвчин эмгэгийг нөхцөлдүүлэгч хүчин зүйлсийг судалж, үр дүнг тухайн өвчин эмгэгийг бууруулах, хяналтад авахад хэрэглэдэг шинжлэх ухаан.
Геномикс/Genomics	Геномын үүрэг, үйл ажиллагаа, бүтэц (организмын нэг эсийн доторх ДНХ-ийн иж бүрдэл,) дараалал, генийн бүрдлийн зураглалыг шинжлэхэд рекомбинант ДНХ болон ДНХ-ийн дарааллын арга, биоинформатикийг ашигладаг генетикийн шинжлэх ухаан.
Инвазив хорт хавдар/Invasive cancer	Хорт хавдар нь хөгжиж буй эд эсийн давхаргаас хальж, орчныхоо эрүүл эд, эрхтнүүдэд нэвчиж ургах.
Хортой хавдар/Malignant	Хортой хавдрын эсүүд ойр орчмын эд эсүүдэд нэвчиж бүтцийн алдагдал үүсгэх замаар биеийн бусад хэсэгт тархдаг.
Үсэрхийлсэн хавдар/Metastatic Cancer	Хорт хавдар анхдагч цэгээс биеийн бусад хэсэгт тархах
Молекул оношлогоо/Molecular Diagnostics	Өвчнийг оношлох, хянах, эрсдэлийг илрүүлэх, өвчтөн бүрд аль эмчилгээ илүү сайн болохыг шийдэхийн тулд тухайн хүний генетикийн код дахь биологийн маркеруудыг шинжлэхэд ашигладаг арга
Нас баралтын түвшин/Mortality Rate	100,000 хүн амд нэг жилийн хугацаанд тодорхой хүн амд тохиолдсон нас баралтын тоог илэрхийлдэг
Хавдар судлал/Oncology	Хавдар судлалын шинжлэх ухаан бол хавдрын үүсэл, шалтгаан, эмгэг жам, эмнэл зүй, эрт илрүүлэлт, оношилгоо, эмчилгээ, урьдчилан сэргийлэх, хяналт зохион байгуулалтын арга хэлбэрүүдийг судалдаг анагаах ухааны салбар юм. Гурван үндсэн хэсгээс бүрдэнэ:

	- Системийн эмчилгээ, бай эмчилгээ, дархлаа эмчилгээ, дааврын эмчилгээ бүхий хорт хавдрын эмчилгээнд чиглэдэг. - Хавдрын мэс засал судлал: хорт хавдрыг мэс заслын аргаар эмчлэхэд чиглэдэг. - Хавдрын туяа судлал: ионжуулагч цацрагаар хорт хавдрыг эмчлэхэд чиглэдэг.
Хоёрдогч хавдар/Secondary Cancer	Анхдагч хорт хавдрын голомтоос биеийн өөр хэсэгт тархсан хорт хавдар
Хавдрын үе шат/Stage of presentation	Үе шат нь анхдагч хавдрын хэмжээ, хорт хавдар бие махбодод тархсан эсэхээс хамаарч тухайн хүний хорт хавдрын хүндийн зэргийг тодорхойлдог
Амьдрах чадвар/Survival	Ерөнхий: Нас баралтад хүргэх бусад шалтгаан байхгүй тохиолдолд хорт хавдрыг даван туулах чадвар Харьцангуй: Хорт хавдартай амьд үлдсэн хүмүүсийн эзлэх хувийг хорт хавдаргүй харьцуулж болох бүлэгтэй харьцуулсан харьцаа
Амьдрах чадварын үнэлгээ/Survival Rate	Хавдар оношлогдсоны дараа тодорхой хугацаанд амьд байгаа эмчилгээнд хамрагдсан хүмүүсийн хувь.
Түлэх/Ablation	Өндөр давтамжийн долгион, хөлдөөлт, химийн бодисыг ашиглан биеийн хэсэг, эд эсийг бүхэлд нь эсвэл хэсэгчлэн арилгах, устгахад чиглэсэн эмчилгээ юм.
Аденокарцинома/Adenocarcinoma	Булчирхайлаг эсээс гаралтай хорт хавдар
Ахисан хавдар/Advanced cancer	Хорт хавдар анхдагч хавдрын байрлалаас биеийн бусад хэсэгт тархаж болно. Хорт хавдар нь анх үүссэн биеийн хэсгээс гадуур ургасан боловч биеийн бусад эд эрхтэнд тархаагүй бол үүнийг байршмал ахисан хавдар гэж нэрлэдэг. Хэрэв биеийн бусад хэсэгт тархсан бол үсэрхийлсэн хорт хавдар гэж нэрлэдэг.
Ангиографи/Angiography	Тодосгогч бодисыг судалж буй хэсэгт шууд судсанд тарьдаг ба дараа нь хавдрын эргэн тойрон дахь цусны судсыг харахын тулд рентген зураг авдаг шинжилгээний арга юм.

Биомаркер/Biomarker	Хорт хавдрыг мэдээллийг судлахын тулд ген, уураг, даавар эсвэл бусад бодисуудыг шинжилдэг. Энэ нь хорт хавдрыг оношлох, эмчилгээний үр дүнг тооцох, мөн хорт хавдар дахисан эсэхийг шалгадаг хавдрын маркер гэж нэрлэгдэг арга юм.
Биопси/Biopsy	Хорт хавдрын эсүүд байгаа эсэхийг шалгахын тулд эдийн дээжийг авах шинжилгээний арга.
Хорт хавдрын эмчилгээний баг/Cancer Care Team	Хорт хавдартай хүмүүсийг илрүүлэх, эмчлэх, асрах чиглэлээр хамтран ажилладаг эрүүл мэндийн олон мэргэжилтнүүдийн баг.
Хавдрын эс/Cancer cell	Хэвийн бусаар хуваагдан, үржиж, биеийн бүх хэсэгт тархан, хэвийн эс, эдийг түрэн ургадаг эс. Хорт хавдрын эсүүд нь тодорхой генийн олон өөрчлөлтийн улмаас үүсдэг.
Хавдар үүсгэгч хүчин зүйл/Carcinogen	Хорт хавдар үүсгэдэг, эсвэл хорт хавдар үүсэхэд нөлөөлдөг аливаа хүчин зүйл.
Карцинома/Carcinoma	Арьс болон эрхтнүүдийн эпители давхаргаас үүсдэг хорт хавдар.
Дисплази/Dysplasia	Эд, эрхтэн доторх эсийн хэвийн бус өөрчлөлт. Дисплази нь хорт хавдар биш боловч хэвийн бус өөрчлөлт нь заримдаа хорт хавдар үүсгэдэг.
Генийн шинжилгээ/Genetic testing	Хорт хавдар тусах эрсдэлтэй тодорхой генийн өөрчлөлттэй эсэхийг мэдэхийн тулд хийдэг шинжилгээ. Уг шинжилгээг хүн бүрт хийдэггүй, зөвхөн удамшлын өгүүлэмжтэй хүмүүст хийдэг.
Өсөлтийн хүчин зүйл/Growth factors	Эсийн үржих, хуваагдахыг зохицуулдаг уураг. Зарим хорт хавдрын эсүүдээс хэт их өсөлтийн хүчин зүйл ялгарах нь хавдрын эсүүдийн өсөлтийг хурдасгадаг.
Гормон эмчилгээ/Hormone therapy	Хорт хавдрын эмчилгээ нь гормоноос хамааралтай хорт хавдрын эсийг устгах, ургалтыг удаашруулахад тусалдаг дааврын бэлдмэлийг хориглодог эсвэл өөрчилдөг эмүүдийг хэрэглэдэг. Мөн дотоод шүүрлийн эмчилгээ гэж нэрлэдэг.

Дархлаа эмчилгээ/Immunotherapy	Дархлааны тогтолцооны үйл ажиллагааг сайжруулах замаар хорт хавдартай тэмцэхийн тулд өөрийн биеийн дархлааг ашигладаг эмчилгээг хэлнэ.
Неoadьювант эмчилгээ/Neoadjuvant therapy	Үндсэн эмчилгээний өмнө хийдэг эмчилгээг хэлнэ. Хавдрын хэмжээг багасгах, мэс засалд бэлтгэх, үндсэн эмчилгээний үр дүнг сайжруулах, дахилтаас сэргийлэх зорилготой
Неоплази/Neoplasia	Хэвийн бус, хяналтгүй эсийн өсөлт
Хөнгөвчлөх эмчилгээ/Palliative care	Өвчин нь идэвхтэй даамжирч, илаарших боломжгүй, тавилан нь хязгаарлагдмал болсон өвчтөн түүний гэр бүл, асран халамжлагчдын амьдралын чанарыг дээшлүүлэхэд чиглэсэн биеийн болон сэтгэл санааны, нийгмийн, сүсэг бишрэлийн тусламж үйлчилгээг хэлнэ.
Туяа эмчилгээ/radiation therapy	Туяа эмчилгээ нь өндөр эрчимтэй ионжуулсан туяа (X-ray, Electron beam)-г ашиглаж хорт хавдрыг голчлон эмчилдэг. Туяа эмчилгээг мэс заслын өмнө хавдрыг багасгах, мэс заслын дараа үлдсэн хорт хавдрын эсийг устгах, эсвэл үндсэн эмчилгээ болгон ашиглаж болно. Мөн энэ нь хорт хавдрыг хөнгөвчлөх эмчилгээ болгон ашиглаж болно.
Эрсдэлт хүчин зүйл/Risk factor	Хорт хавдар тусах магадлалыг нэмэгдүүлдэг аливаа хүчин зүйл. Хорт хавдрууд нь өөр өөр эрсдэлт хүчин зүйлтэй байдаг. Жишээлбэл, нарны хэт ягаан туяанд өртөх нь арьсны хорт хавдар үүсэх эрсдэлт хүчин зүйл болдог; тамхи татах нь уушги болон бусад хорт хавдрын эрсдэлт хүчин зүйл юм. Тамхи татах, хөдөлгөөний хомсдол, хооллолтын байдал зэрэг зарим эрсдэлт хүчин зүйлсийг хянах боломжтой. Хүний нас, хүйс, төрөлхийн генийн мутаци зэргийг өөрчлөх боломжгүй.
TNM ангилал/ TNM staging system	Хорт хавдрын үе шатыг тодорхойлох хамгийн түгээмэл систем. TNM ангилал нь 3 үндсэн мэдээллийг ашигладаг. -T/Tumor/ хавдрын хэмжээг илэрхийлдэг -N/Nodule/ нь хорт хавдар нь ойролцоох тунгалгийн булчирхайд тархсан эсэх -M/Metastasis/ нь хорт хавдар биеийн бусад эрхтэнд тархсан эсэхийг харуулдаг.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

1. “Алсын хараа-2050” Монгол улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого
2. Монгол улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал – 2030
3. Хорт хавдрын өвчлөл, нас баралтын тайлан, 2000-2024 он
4. Эрүүл мэндийн үзүүлэлтүүд, 2012-2023 он
5. Халдварт бус өвчин, осол гэмтлийн шалтгаан, эрсдэлт хүчин зүйлсийн тархалтын үндэсний iv судалгаа-2019, STEPS-2019
6. Халдварт бус өвчинтэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөр, 2017-2021 он
7. ЭМС-ын 2021 оны А/360 дугаар тушаал: Хавдрын эсрэг арга хэмжээний төлөвлөгөө, 2021-2024 он
8. Умайн хүзүү, хөхний өмөнгийн эмнэл зүйн удирдамж
9. Умайн хүзүүний хорт хавдрын эмнэл зүйн цогц заавар
10. Хөх, умайн хүзүүний өмөнгийн эрт илрүүлэг үзлэгийн удирдамж
11. “Хүн амыг нас, хүйс, эрүүл мэндийн эрсдэлд суурилан урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэг үзлэгт хамруулах тухай”, ЭМС-ын 2018 оны А/420 тоот тушаал
12. Хорт хавдрын тусламж үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаар авах зарим арга хэмжээний тухайл ЭММС-ын 2015 оны 351 дугаар тушаал
13. “Элэг бүтэн монгол” Үндэсний хөтөлбөрийн үр дүнд хийсэн дунд хугацааны хамтарсан үнэлгээ, ДЭМБ, Нидерланд Улсын ЗГ, 2019 он
14. “Хүүхдийн хорт хавдрын тусламж, үйлчилгээ” С5 үнэлгээ, ДЭМБ, Сайнт Жүүд, 2021 он
15. Монгол Улсад вируст гепатитын тархалтыг таслан зогсоосныг баталгаажуулах туршилтын үнэлгээ, ДЭМБ, 2022 он
16. “Элэг бүтэн Монгол” үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн тайлан (2017-2020 он), Эрүүл мэндийн яам, 2023 он
17. “Халдварт өвчнөөс сэргийлэх, хянах” үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд хийсэн хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний тайлан, 2020 оны жилийн эцсийн байдлаар, Эрүүл мэндийн яам, 2020 он
18. “Халдварт бус өвчинтэй тэмцэх” үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд хийсэн хяналт шинжилгээ, үнэлгээний тайлан, 2020 оны жилийн эцсийн байдлаар, Эрүүл мэндийн яам, 2020 он
19. Монгол Улс дахь халдварт бус өвчний хяналт, сэргийлэлт: Бодлогын дүн шинжилгээ, Ч.Оюун, Анна Петерс нар, 2015 он
20. Дэлхийн залуучуудын тамхины хэрэглээний судалгаа, Монгол улс, ДЭМБ, 2019 он
21. World cancer report, 2022
22. Global 2022, version 1.1, Ferlay J, Ervik M, Lam F, Laversanne M, Colombet M, Mery L, Piñeros M, Znaor A, Soerjomataram I, Bray F

23. Impact review report, Cancer control capacity and needs assessment report, Mongoolia, International Atomic Energy Agency, International Agency for Research on Cancer, World Health Organization, 2025
24. World health statistics 2024, Monitoring health for the SDGs, Sustainable Development Goals, World Health Organization, Data, Analytics & Delivery for impact (DDI), ISBN: 978-92-4-009470-3
25. OECD/WHO (2024), Health at a Glance: Asia/Pacific 2024, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/51fed7e9-en>.
26. Assessing national capacity for the prevention and control of noncommunicable diseases: report of the 2019 global survey, Geneva: World Health Organization
27. Mongolia health situation: based on the Global Burden of Disease Study 2019, BMC Public Health volume 22, Article number: 5 (2022)
28. Effect of endoscopy screening on stage at gastric cancer diagnosis: results of the National Cancer Screening Programme in Korea, British Journal of Cancer (2015) 112, 608–612 | doi: 10.1038/bjc.2014.608
29. Gastric cancer screening programme in Japan: how to improve its implementation in the community.
30. The Japanese Guidelines for Gastric Cancer Screening, Jpn J Clin Oncol 2008;38(4):259–267 doi:10.1093/jjco/hyn017
31. Screening of gastric cancer in Asia. [Best Pract Res Clin Gastroenterol](#). 2015 Dec;29(6):895-905.
32. Lin JS, Perdue LA, Henrikson NB, Bean SI, Blasi PR. Screening for colorectal cancer: updated evidence report and systematic review for the US Preventive Services Task Force. *JAMA*. Published May 18, 2021. [doi:10.1001/jama.2021.4417](https://doi.org/10.1001/jama.2021.4417)
33. Scholefield JH, Moss SM, Mangham CM, Whynes DK, Hardcastle JD. Nottingham trial of faecal occult blood testing for colorectal cancer: a 20-year follow-up. *Gut*. 2012;61(7):1036-1040
34. Aberle DR, Adams AM, Berg CD, et al; National Lung Screening Trial Research Team. Reduced lung-cancer mortality with low-dose computed tomographic screening. *N Engl J Med*. 2011;365(5):395-409
35. Richman IB, Long JB, Hoag JR, et al. Comparative effectiveness of digital breast tomosynthesis for breast cancer screening among women 40-64 years old. *J Natl Cancer Inst*. 2021;113(11):1515-1522
36. Ohuchi N, Suzuki A, Sobue T, et al; J-START Investigator Groups. Sensitivity and specificity of mammography and adjunctive ultrasonography to screen for breast cancer in the Japan Strategic Anti-cancer Randomized Trial (J-START): a randomised controlled trial. *Lancet*. 2016;387(10016):341-348.